

TƏRƏKƏMƏ YURDU

FOLKLOR TURİZMİ MƏKANI

Hazırlayan: Dr. Fariz Xəlilli

Bakı - 2023

TƏRƏKƏMƏ YURDU FOLKLOR TURİZMİ MƏKANI

Hazırlayan: Dr. Fariz Xəlilli

Redaktorlar:

Sabit Abdullayev

Musa Musayev

Rəyçilər:

Tarix elmləri doktoru

Qafar Cəbiyev

Tarix elmləri doktoru

Şikar Qasimov

Fotolar:

Fariz Xəlilli

Anar Həbibov

Məmməd Rəhimov

Dizayner:

İntiqam Məhəmmədli

Tərəkəmə yurdu folklor turizmi məkanı (Hazırlayan: Dr. Fariz Xəlilli).

Bakı: AFPoliqraf, 2023, - 48 səhifə.

Kitab Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyinin maliyyə yardımı ilə hazırlanmışdır. Kitabda əks olunan fikir və mülahizələr müəllifə aiddir və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyinin rəsmi mövqeyini əks etdirmir.

ISBN: 978-9952-8412-5-1

DOI: 10.30546/978-9952-8412-5-1

İÇİNDƏKİLƏR

LAYİHƏ HAQQINDA	4
GƏGƏLİ BƏLƏDİYYƏSİ.....	7
GƏGƏLİ KƏNDİ.....	8
AXTAÇI OBASI	10
TƏRƏKƏMƏ ÇƏRŞƏNBƏSİ.....	18
NƏRGİZAVA ARXEOLÖJİ ABİDƏSİ.....	20
GƏGƏLİ TOPONİMLƏRİ.....	23
GƏGƏLİ PALAZI.....	24
ELİN YADDAŞINDA QALANLAR.....	28
TƏRƏKƏMƏ YARADICILIĞI.....	30
TAPMACALAR.....	34
YANILTMACLAR	34
DEYİMLƏR, SINAMALAR.....	35
TƏRƏKƏMƏ OYUN NÖVLƏRİ	36
TƏRƏKƏMƏLƏRİN MÜDAFİƏ FƏNDLƏRİ.....	42
TƏRƏKƏMƏ TƏBABƏTİ	42
TƏRƏKƏMƏ BİLİK OLİMPİADASI	43
TƏRƏKƏMƏ YURDUNA SƏYAHƏT TURU	44
AĞSU ARXEOLÖJİ TURİZM TURU.....	45
“İPƏK YOLU” TARİXİ YOLLARDA YÜRÜŞ TURU.....	46

LAYİHƏ HAQQINDA

Turizm infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, turizm xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, regional turizmin inkişafı, prioritet turizm bazarları üçün xüsusi turizm məhsullarının yaradılması və turizm sahəsində innovasiyaların və tədqiqatların stimullaşdırılması, habelə turizm sahəsində maarifləndirmə işinin həyata keçirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyi tərəfindən elan edilmiş qrant müsabiqəsinin qaliblərindən biri Ağsu rayonu Gəgəli bələdiyyəsidir.

Bələdiyyə 2023-cü il iyun ayının 1-dən “Tərəkəmə yurdu” folklor turizmi məkanının yaradılması və onun təbliğ edilməsi layihəsinin icrasına başlamış, 30 noyabr tarixində bitirmişdir. Layihə Ağsu rayonu Gəgəli kəndi ərazisində bütün mövsümlərdə tərəkəmə həyat tərzini bir yerdə yaşamaq, onu əyani olaraq təcrübə etmək imkanı yaradır. Kiçik bir tərəkəmə təsərrüfatı əsasında yerli tərəkəmə həyatını xatırladan bir neçə çadırdan ibarət öz tarixi adını təmsil edən - “Axtaçı” adlı oba formalaşdırılmışdır. Turistlər həmin obaya gəlib orada müddətli yaşaya, birbaşa həmin tərəkəmə həyatına daxil ola bilirlər. Onlar heyvanların saxlanılması, otarılması, sağılması, qırılması və s. bütün proseslərə qoşulurlar. Bu yolla Gəgəli kəndində ekotno-aqro turizmin inkişafı planlaşdırılır.

Bu məqsədlə 23 fevral 2023-cü il 05 sayılı bələdiyyə iclasının qərarına əsasən bələdiyyəyə məxsus iki hektar torpaq sahəsi bələdiyyə müəssisəsinin istifadəsinə verilmişdir. Həmin torpağın həmişə yaşıl saxlanılması, tövlələrlə yanaşı tərəkəmə alaçıqlarının quraşdırılması, kiçik emal müəssisəsində süd, pendir, qaymaq və s. məhsulların yerində istehsalı və istehlakı mümkündür. “Tərəkəmə yurdu”nun həyəti restoran kimi fəaliyyət göstərir. Bununla yanaşı, indiyə qədər dördü keçirilən “Tərəkəmə çərşənbəsi” Beynəlxalq Folklor Festivalı, planlaşdırılan və yenə də folkorla bağlı olan “Tərəkəmə marafonu”, eləcə də həvəskar at yarışları folklor turizmi məkanı ilə bağlıdır.

Bələdiyyə bu layihəni Axtaçı obasının oturaqlaşması nəticəsində yaranmış Gəgəli kəndinin folkloru, adət-ənənələrini turizmə qazandırmaq, tərəkəmə həyat təzi ilə bağlı olan ekoloji təmiz kənd məhsulları ilə yerində turistləri tanış etmək, onların iştahasını təmin etmək üçün seçmişdir. “Tərəkəmə yurdu” folklor turizmi məkanından məqsəd YUNESKO siya-

hısı üçün prioritet hesab edilən tərəkəmə həyat tərzı ənənəsini və tərəkəmə çərşənbəsi festivalını dünya səviyyəsində təqdim etməkdir. Layihənin rəhbəri və müəllifi Ağsu rayonu Gəgəli bələdiyyəsinin sədri tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlillidir.

Tərəkəmə yurdu bələdiyyənin təsis etdiyi yerdə - dağ örüşlərinə çıxış olan örüş yerində yaradılmışdır. Tərəkəmə yurdu heyvan nümayiş mərkəzləri, oba alaçıqları, halaylar, at saxlanma yeri, süd məhsulları istehsal yeri və iaşə xidməti sahəsindən ibarətdir. Ərazinin ətrafı metal torla çəpərlənmişdir. Alaçıqlar qədim ənənə nümunələri əsasında qurulmuşdur. Yurdda üç tərəkəmə alaçığı vardır. Alaçıqlar yerli palaz və xalça nümunələri ilə bəzədilmişdir. Onlar lazımi avadanlıqla təchiz edilmişdir. Bu alaçıqlardan turistlər qalma yeri kimi də istifadə edirlər. Məkan “Tərəkəmə çərşənbəsi” Beynəlxalq Folklor Festivalı, “Tərəkəmə marafonu” və “Xançoban həvəskar at yarışları” üçün mərkəz rolunu oynayır.

Tərəkəmə yurdunun ənənəvi formada fəaliyyət göstərməsi üçün bələdiyyənin daxili imkanları ilə 20 qoyunluq bir təsərrüfatın yaradılması nəzərdə tutulur. Qoyunlar yurd ərazisində heyvanların nümayiş mərkəzində saxlanacaq, dağ örüşlərində otarılacaq. Turistlər yerində otarma, sağma, qırıxma proseslərində iştirak edə biləcəklər. “Tərəkəmə çərşənbəsi” folklor festivalı zamanı heyvanların iki od arasından keçirilməsi mərasimi bu heyvanların iştirakı ilə baş tutacaq.

“Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 33-cü maddəsinin 7-ci bəndinə görə dövlət bələdiyyə mülkiyyətini müdafiə edir, subsidiyalar, kreditlər, qrantlar vermək yolu ilə onun artmasına imkan yaradır. “Bələdiyyələrin statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 7-ci maddəsinin 1-ci bəndinin 9-cu yarımbəndinə görə bələdiyyə büdcəsi həm də fiziki və hüquqi şəxslərin, beynəlxalq təşkilatların və fondların maliyyə yardımları və qrantları əsasında formalaşır. Bu mənada Gəgəli bələdiyyəsinə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyi tərəfindən ayrılan qrant kəndin inkişafında mühüm mərhələdir.

GƏGƏLİ BƏLƏDİYYƏSİ

Gəgəli kəndi Ağsu rayonunun həm əhalisinə, həm də ərazisinə görə ən böyük kəndidir. Gəgəli kəndi Şirvan xanlığının Xançoban mahalının ən böyük obası olan Axtaçı obasının bir hissəsinin Yasamal adlanan torpaqlarda oturaqlaşması nəticəsində formalaşmışdır. Kəndin torpaqları altında qədim Nərgizava yaşayış yeri və onun minillik nekropolu yerləşir. Gəgəli kəndinin tərəkəmə həyat tərzı ümumdünya irsi olub, Tərəkəmə Çərşənbəsi folklor festivalı ilə festivallaşmışdır. Gəgəli kəndi bütün sahələrdə ziyalılar yetirmiş, ölkəmizin inkişafına töhfələr vermişdir. Gəgəlinin qəhrəman oğulları hər iki Qarabağ müharibəsində rəşadətlə döyüşmüş, torpaqlarımızın müdafiəsində indi də iştirak edirlər. Kəndimizin 13 şəhidi unudulmur, onların qəhrəmanlıqları tanındılır, Şəhid anım günləri keçirilir.

Gəgəli bələdiyyəsi Ağsu rayonunun iqtisadi və sosial imkanlarına görə şəhər bələdiyyəsindən sonra ikinci ən böyük bələdiyyəsidir. Bələdiyyənin ərazisi 7054 hektar, əhalisi 4380 nəfərdir. Bələdiyyənin əsas hədəfi dünyanın sayılıb-seçilən bələdiyyələrindən biri olmaqdır. Bələdiyyənin əsas məqsədi büdcənin gəlir imkanlarını artırmaq, kəndin ərazisində ekoloji tarazlığı qorumaq, infrastrukturunu bərpa etmək, layihə əsaslı işlər görmək, kiçik sahibkarları dəstəkləmək, bələdiyyə müəssisələrinin inkişafına nail olmaq, turizmi kəndə cəlb etmək, mədəni irs abidələri ilə dünyada tanınmaqdır. Bələdiyyənin əsas vəzifələri vergi və icarə ödənişlərini vaxtında toplamaq, kəndin torpaqlarının və bələdiyyə mülkiyyətinin qanunauyğun istifadəsinə nəzarət etmək, kəndin bitki müxtəlifliyini və ekoloji təmiz saxlanılmasını təmin etmək, yolları bərpa etmək və yaxşı vəziyyətdə saxlamaq, küçələri mərhələli şəkildə abadlaşdırmaq, bələdiyyə inventarlarını qorumaq və təmiz saxlamaq, layihələr hazırlamaq və büdcədənkənar fondlar cəlb etmək, bələdiyyə müəssisələrinin fəaliyyətini dəstəkləmək və onların xidmətindən istifadə etmək, turizm məkanları, qonaq evləri və restoranlar üzrə işləri dəstəkləmək, kiçik sahibkarlığın inkişafı üçün kənd sakinləri ilə iş aparmaq, məşğulluğun təmin edilməsinə çalışmaq, təhsil və səhiyyə sahəsində təşəbbüslərə dəstək olmaq, tarixi abidələrin öyrənilməsi, mühafizəsi və təbliğini təşkil etmək, festival, sərgi, seminar və konfranslar keçirmək, dini və milli dəyərlərin qorunması tədbirləri həyata keçirmək, şəhid anım günləri və iməcliklər etmək və s.-dir. Gəgəli icması Ağsu rayonunun kifayət qədər təşkil olunmuş icması olub, problemlərin həllində yaxından iştirak edir.

GƏGƏLİ KƏNDİ

Gəgəli kəndində on altı təbəh vardır: 1. Sarılı; 2. Təhməzli; 3. Məmmədli; 4. Çobantəpəli; 5. Nağılı; 6. Daşdəmirli; 7. Məmmədyarlı; 8. Gülləli; 9. Döşobalı; 10. Həşimxanlı; 11. Bağırılı; 12. Haputlu; 13. Eyvazlı; 14. Şərifli; 15. Mehralılı; 16. Qasımlı. Təbəh-nəsillərin əksəriyyəti antroponimdən (şəxs adı), yalnız Çobantəpəli Çobantəpəsi qışlağının, Döşobalı coğrafi anlamın, Həşimxanlı və Haputlu isə eyniadlı obaların adından yaranmışdır.

1918-20-ci illərdə Azərbaycan Respublikası ordusunun sıralarında Gəgəli kəndinin kişiləri də xidmət göstərirlər. Onların sayını dəqiq bilməsək də, Məmmədsadiq Sadiqov (zabit), Əlmusa Cəbiyev, Allahverən Eminalı oğlu, Yusif Cəbrayilov, Köşək Musa oğlu, Omar Məmməd oğlu və başqaları kəndimizdə Musavat əsgərləri kimi xatırlanır.

XX əsrin əvvəllərində qonşu Xankəndi, Dərəkərkənc və başqa kəndlərdə yaşayan ermənilər havadarlarının köməyi ilə kəndimizə basqınlar etmiş, qan tökmüşlər. Lakin Gəgəlinin Səfər kimi mərd oğulları onların layiqli cavabını vermişdir. Ermənilər o vaxtdan Səfər adının çəkilməsinə belə qıçıqlanmışlar. Kənd sakinlərinin ümitsiz vaxtlarında türk əsgərlərinin gəlib çıxması da gəgəliləri ruhlandırırdı.

Gəgəli kəndində şura hökumətinin və kollektiv təsərrüfatın yaranmasının tərəfdarları olduğu kimi çoxlu əleyhdarları da vardı. Belə ki, Gəgəli sakini Qaçaq Soltan əldə silah sovet hakimiyyətinə qarşı mübarizə aparanlardan olmuşdur. Onunla döyüşmək üçün xüsusi dəstə də göndərilmişdi. Soltan həmin dəstə ilə uzun müddət vuruşmuş və həlak olmuşdur.

Gəgəli kəndinin sakinləri II dünya müharibəsi zamanı həm ön, həm də arxa cəbhədə fəal iştirak etmiş, şücaətlər göstərmişdir. Həlak olan, yaralanan, itkin və əsir düşən Gəgəli övladları daim qəhrəmanlığın rəmzi kimi yad olunmuşdur. Bu qəhrəmanlardan biri, kəndimizin ağsaqqalı, veteran Ağarəhim Nəbiyev (filmə bax: <https://www.youtube.com/watch?v=XAIIn7qD5BB8>) müxtəlif fəxri adlara layiq görülmüşdür. Onun şərəfli ömür yolu gənclərə vətənpərvərlik nümunəsi olub.

“Gəgəli çörək verən kənddir” el misalının yaranması XX əsrin 40-cı illərinə, Şirməmməd Məmmədovun kolxoz sədrliyi dövrünə təsadüf edir. Zəhmət və tələbkərlilik səmərəsini vermiş, ölkədə aclığın tüğyan etdiyi bir vaxtda gəgəlilər qonşu kənd və rayonlara da yardım göstərmişdilər. Şirməmməd Məmmədov, oğlu Ələsən Məmmədov Gəgəli kəndində çoxlu

sayda xeyirxah işlər görmüş, kəndimizin fəxri rəmzinə çevrilmişlər.

Birinci Qarabağ müharibəsində kəndimizin say-seçmə cavanları vuruşmuş, qan tökmüş, can qoymuş, şəhid düşmüşdür:

Mütəllibov Sahib Fəxrət oğlu

Musayev Həqiqət Gülağa oğlu

Hacıyev Sərdar Heybət oğlu

Gərayev Cəbrayıl Ağababa oğlu

Talışov Namiq Mürşüd oğlu

Quliyev Şahin Tarverdi oğlu

Şirvanov Elçin İbadulla oğlu

Cərullayev Elçin Mövsüm oğlu

Mütəllibov Mətləb Mütəllib oğlu.

İkinci Qarabağ müharibəsində şəhid olan zəfər qəhrəmanlarımız var:

Məmmədyarov Mürvət Güloğlan oğlu

İbişov Vüsal Əli oğlu

Süleymanlı Elmir Aqil oğlu

Quluzadə Kamran Pərviz oğlu.

Allah bütün şəhidlərə rəhmət eləsin!

Gəgəli kəndində iki orta məktəb var. Sahib Mütəllibov adına Gəgəli kənd tam orta məktəbi XX əsrin 20-ci illərində açılmışdır. İlk məktəb binası Molla İsanın evində, sonralar həmin evin yaxınlığında tikilmiş geniş kompleksdə olmuşdur. Məktəbin məzunları Bakıda, Ağsuda, Şamaxıda, respublikanın digər şəhər və kəndlərində fəaliyyət göstərirlər. Onlardan ali məktəb bitirənlər, alimlik dərəcəsi alanlar vardır. Məktəbin müəllimləri isə əsl fədakar insanlardır. Maarifpərvər insan, əməksevər müəllim Mütəllibov Şakir uzun müddət Gəgəli kənd orta məktəbinin direktoru olmuşdur. Hazırda məktəbin direktoru Mikayılov Vəlican müəllimdir.

Həqiqət Musayev adına Gəgəli kənd ümumi orta məktəbi getdikcə böyüyən kəndin ehtiyacını bir məktəb ödəyə bilmədiyindən, XX əsrin 90-cı illərində açılmışdır. Məktəbin direktoru Abdullayev Sabit müəllimdir.

Gəgəli kənd xəstəxana-ambulatoriyası şəhid Sərdar Hacıyevin adını daşıyır. Ambulatoriyanın yarandığı ilk vaxtlardan, uzun müddət Cəlilov Fazıl tək həkim-feldşer olmuşdur. Onun kənd səhiyyəsidəki əməyi təqdirəla-

yiqdir. Hazırda kənd sakinlərinə ilk tibbi yardımları göstərən bu səhiyyə müəssisəsində həkim Talıbov Arifin rəhbərliyi ilə savadlı səhiyyə işçiləri toplanmışdır. Kənd əhalisinin tibbi savadının yüksəldilməsi sahəsində də işlər görülür.

Kəndimizin Molla İsa kimi ruhani şəxslərinin Molla Musa, Molla Elvin kimi ardıcılıarı var. Onların əməyi sayəsində Gəgəli kəndində dindar sakinlərin rahat ibadət edə bilmələri üçün məscid layihəsi də təklif olunub. Ayrıca məscid binasının tikilməsi və kənd sakinlərinin dini biliklərinin artırılması zərurəti hiss olunmaqdadır.

AXTAÇI OBASI

Azərbaycanda Şirvan bölgəsinin iri obalarından biri olmasına rəğmən, Axtaçı haqqında az yazılmış, tarixçi, etnoqraf və folklorşünasların tədqiqatlarından kənarda qalmışdır. Xanlıq ləğv olunanda bütün Şirvanda iki Axtaçı obası və bir kəndi vardı. Obalar Xançoban mahalında, kənd isə Rudbar mahalında idi.

Axtaçı obası 1821-ci ildə 129 ailədən (95 ailə vergi verən, 34 ailə vergidən azad), 1831-ci ildə 331 ailədən (1068 nəfər kişi əhalisi ilə) ibarət olmaqla xanlığın ikinci çoxsakinli obası idi. Oba toplam 84 çervon vergi verirdi. Axtaçı obasının əhalisi əsasən heyvandarlıqla məşğul olurdu. Sənədlər həmin dövrdə Axtaçı obasının beş hissədən ibarət olduğunu yazır. Əslində oba parçalananda, yəni oturaqlaşanda Axtaçı-Gəgəli, Axtaçı-Yekəqurşaqılı, Padar-Gülmalı, Axtaçı Soltan bəy və bəy rəncbərləri ayrılmışlar.

8 Axtaçı ailəsi Ağə bəy Hüseyn bəy oğlunun kəndliləri idi. 1826-cı ildə Ağə bəy İrana gedəndən sonra həmin kəndlilər dövlət xəzinəsinə keçmişdilər. 1831-ci ildə Ağə bəy ailəsi və Lütfuli (1822-ci ildə doğulub) və Süleyman (1829-cu ildə doğulub) adlı oğlanları ilə Axtaçı obasında yaşayırdı. Ağə bəyin qardaşları Həsən bəy və Mirzəli bəy idi. Həsən bəy 1835-ci ildə Axtaçı bəylərindən Yolçu bəyin qızı Güllü xanımla evlənmişdi. Sənəddən anlaşılır ki, artıq Axtaçı bəyləri əsasən Ağsu kəndində yaşayırdılar. 1863-cü ildə Həsən bəy və Güllü xanımın qızları olan Ümmüsələmə xanım Ağə bəyin oğlu Lütfuli bəylə evlənmişdi və Nəmirli obasında yaşayırdılar. Axtaçı bəylərinin şəcərəsi ilə tanış olanda Şirvan düzündəki əksər obalarla qohumluq əlaqələri ortaya çıxır. Axtaçı bəylərinin Şirvan xan ailəsinə bağ-

lılığı Allahverdi bəyin qızları Səkinə və Qızana xanımlar vasitəsilə olmuşdur. Bəylərin Ağsu və Şamaxı şəhərləri ilə yanaşı, Şirvan oba və kəndlərinə dağılması da bugünkü kəndlərin etnik kimliyinə aydınlıq gətirir. Bəy ailələri və rəncbərləri üç istiqamətdə dağılmışlar. Ağsudən şərqdə Gəgəli-Yekəqurşaqli obaları, Ağsudən qərbdə Nəmirli-Növcü oba və kəndləri, Ağsudən cənubda Kür çayının sağ-sol sahillərində Kürdəmir və Sabirabad rayonlarının Axtaçı kəndlərinə yayılmışlar.

1818-ci ildə Mustafa xan axtaçılardan Yusif Hacı Ağa oğlu, Abdulla Hacı Ağa oğlu və Mütəllib Nağı oğluna maaf talağı vermişdi. 1815-ci ildə isə Mustafa xan xüsusi talaqla axtaçılardan Hüseyn İsmayıl oğlu və Novruzəli Bünyədəli oğlunu (yüzbaşı) vergidən azad etmişdi. Yüzbaşılardan biri Dəmirqaya Hacı Əbdülkərim oğlu idi. Əslində 5 hissəyə parçalanmanı 1831-ci ilin siyahıya alınmasında aydın görmək mümkündür. Çünki bir obanın beş yüzbaşısı vardı. Axtaçı obasının digər hissəsində Qəhrəman Ağa oğlu, Qasım Gülmalı oğlu, Hacıbaba Gülmalı oğlu, Baxış Xəlil oğlu, Dəmirqaya Xəlil oğlu maaf, Mehdi Məmmədəli oğlu yüzbaşı idi.

Axtaçı obasından çıxan ikinci bəy ailəsi Şirvan xan ailəsindən Allahverdi bəyin qızı Səkinə xanımın (1740-1796) Sadıq bəydən olan oğlu Qanı bəy vasitəsilə olmuşdur. Qanı bəyin (1760-1798) oğlanlarından Hüseynəli bəy, Mikayıl ağa, Musa bəy, Cəbrayıl bəy, Nurməmməd bəyin adları şəcərədə çəkilir. Cəbrayıl bəy (1790-1853) və Nurməmməd bəyin (1793-

1846) nəslə Axtaçı obası ilə əlaqələrini xüsusilə davam etdirmişdir. Ailə fərdləri əsasən Ağsuda Narlı pirdə, Şamaxıda Günbəzlər qəbiristanlığında dəfn edilmişlər. 1918-ci ildə ermənilərin Şamaxıda törətdiyi qırğınlar zamanı Şamaxı şəhərinin pristavı bu nəsilədən Cəbrayıl bəy Qanı bəy oğlu Cəbrayıl bəyov olmuşdur. Nəsilədən tanınmış şəxsiyyətlərdən biri Cəbrayıl bəyin oğlu Adil bəyin oğlu Camo bəy Cəbrayıl bəy oğludur.

Şirvan xanlığındakı ikinci Axtaçı Salyan obası 1821-ci ildə 24 ailədən (20 ailə vergi verən, 4 ailə vergidən azad), 1831-ci ildə 47 ailədən (133 nəfər kişi əhalisi ilə) ibarət idi. Oba toplam 11 çervon vergi verirdi. Obanın adındakı “Salyan” sözü, mənim fikrimcə, ərəb dilində “illik vergi verənlər” mənasındadır. Belə ki, Axtaçı Salyan illik vergi verən Axtaçı obaları deməkdir.

Axtaçı kəndi isə Rudbar mahalında yerləşirdi. Həmin kəndin əhalisi Axtaçı bəylərinin tut bağlarını becərən rəncbərlər idi. 1821-ci ildə 5 ailədən (hamısı vergi verirdi), 1831-ci ildə 6 ailədən (14 nəfər kişi əhalisi ilə) ibarət idi. Kənd əhalisinə məxsus 1 tut bağı var idi. Kənd toplam 3 çervon vergi verirdi.

Axtaçı Soltan bəy obasının isə 1821-ci ilin sənədlərində adı çəkilmir. Onun Axtaçı obasından XIX əsrin 30-cu illərində ayrıldığı anlaşılr. 1831-ci ildə 44 ailədən (131 nəfər kişi əhalisi ilə) ibarət idi. Bəy rəncbərləri olduğu üçün vergi vermirdilər.

Axtaçı obalarından Ağsunun Gəgəli, Padar Gülmalı, Yekəqurşanlı kəndlərinin, Kürdəmirin Axtaçı, Axtaçı-Qarabucaq, Mehdi, Öyləqulu, Qoçulu, Dayıqazımlı, Sabirabadın Yolçubəyli, Yuxarı Axtaçı, Axtaçı Muğan, Hacıqabulun Axtaçı-Şirvan kəndləri oturaqlaşaraq günümüzə gəlib çatmışdır. Şamaxı və Ağsu şəhərlərinin əhalisinin böyük bir hissəsi məhz xan ailəsi ilə qohumluq edən Axtaçı ailələrinin hesabına formalaşmışdır.

Kimdir Axtaçılar? Türklərin və monqolların ortaqlarından biri axtaçı adıdır. Sözü kökü axta – axtalamaqla əlaqədar olub, monqol dilindədir. Ona əlavə edilən şəkili isə türk dilindəki – çı şəkilsidir. Zəki Vəli Toğan bu adı oğuzlarla əlaqələndirir. Amma mənbələrdə “axtaçı” adına ilk dəfə Çingiz xanla əlaqədar hadisələrdə rast gəlinir. Sonralar monqol-türk dövlətlərinin və hakim tayfaların başında məhz axtaçıların durduğu və onun ilkin mənəsindən ayrılaraq sərkərdə, tayfa başçısı kimi işlədildiyi görünür.

Maraqlıdır ki, Sultan Ələddin Keyqubad Axtaçı ünvanı almış, Ərtoğrul Qazi axtaçı akıncılarına başçılıq etmişdir. Lakin axtaçılar tədricən obalar şəklində fəaliyyət göstərmiş, indiyə qədər monqol qarışığı müsəlman türk

obaları kimi gəlmişlər. Yarımköçəri, tərəkəmə həyat tərzini keçirən axtaçılar Azərbaycan, Türkiyə, İran, Özbəkistan, Qırğızistan, Əfqanıstan, Ukrayna kimi dövlətlərin ərazisinə yayılmışlar. Həmin dövlətlərin türk toplumunun inkişafı və millətlərin formalaşmasında iştirak etmişlər.

Tarixdə elə adlar var ki, açar kimidir. Onları tarixçilər tapmasa, çox bağlı sandıqları açmaqla bilməzlər. “Axtaçı” belə adlardan biridir. Türklər və monqolları birləşdirən əsas məqam dilləri ilə yanaşı, həyat tərzləri olub. Tarixin müxtəlif çağlarında fərqli dinlərdə inanclarını yaşasalar da, yarımköçəri həyat tərzləri dəyişməmiş, qanun və idarəçilik bu həyat tərzinə və törələrə əsaslanmışdır. Çingiz xanla Nadir şahın keçirdiyi qurultaylar arasında necə bağlılıq varsa, bütün sonrakı orta əsr hökmdarlarının Çingiz xana qohumluq çıxmaq kimi ənənəsi də vardı. Yasaya, yarlıq və talaqlara uymayan heç bir hakimiyyət nişanı qəbul edilmirdi. Şəriət və törə zaman-zaman ziddiyyət təşkil edir, zaman-zaman eyniləşirdi, uyğunlaşırı. Belə tarixi kəsişmə nöqtəsində ordunun və dövlətin heyvanlarına, xüsusilə atlarına baxan məsul şəxslər – axtaçılar meydana çıxmışdır. Onu bəzən atçəkən, bəzən də miraxurla eyniləşdirirlər.

Françesko Meninskinin XVII əsrdə hazırladığı “Thesaurus Linguarum Orientalium. Turcicae. Arabicae. Persicae. Lexicon Turcico. Arabico. Persicum” əsərinin 341-ci sütununda monqolca “akta” sözü maddəbaşı olaraq verilmiş, əsl formanın “achte” olduğu bildirilmişdir. Sözü fars dilində qarşılığı isə “yedək atlar” formasındadır. Çağatay dilində sözlüklərin hamısında “axta” yazılışı ilə yer alan söz xüsusilə at olmaqla bütün heyvanlar üçün “iğdiş edilmiş” anlamındadır. Bu sözdən türk dilində -çı şəkilçisi ilə törəmiş “axtaçı” sözünün anlamı “seyis”dir. Çağatay dilindəki sözlüklərdə də “axtaçı” sözü “seyis, baytar, imraxor” anlamları ilə yer alır.

Axtaçı adının elmi izahına ilk dəfə başqırd əsilli türk tarixçisi Əhməd Zəki Vəlidü Toğanın “Ümumi türk tarixinə giriş” əsərində rast gəlinir. Müəllif yazır ki, kiçik bir topluma başçı təyin olunan xan və naib dörd qəbilə başçısına əsaslanırdı: tuvaçı və ya ona bənzər ünvan daşıyan bəyə tabe olan bir neçə nəfər nökar və bir neçə nəfərdən ibarət gecə növbətçisi (tunqatar, monqolca kəbtəvül) və gündüz növbətçisi (bəqçi, monqolca turqavul) olan keşikçilər, xanın “bükəvül” deyilən oduncu açısı və atlarına baxan axtaçısı. Beləcə hər biri ayrı ünvan daşıyan və sayları bir neçə on nəfərə çatan bəylər və sair mənəbdarlar olurdu. Lakin dövlət böyüdükcə, o bir neçə nökar sayı yüzminlərə çatan ordu şəklini alır, tuvaçı da bu dünya dövlətinin hərbi naziri olur, keşikçilər sayı on minlərə çatan mühafiz

alaylarına çevrilir, bavurcu dövlətin iqtisadiyyatını idarə edən və əlindən milyonlar, milyardlar keçən bir iqtisad naziri, axtaçı da yüzminlərə çatan ordunun süvari təşkilatını idarə edir. Fəth edilən məmləkətlərdə yerli mədəni ünsürün təsiri ilə dəyişmələrə məruz qalan, yaxud ortadan qalxan bu təşkilat sistemi böyük Bozqır dövlətinin əsas bölgələrində - Ulu Yurdda öz xüsusiyyətlərini olduğu kimi qoruyub saxlayır. Böyük Bozqır dövləti dağılarsa, törə yenə yerində qalır, bu tuvaçı, bükəvül və axtaçı təşkilatı yenə xırda toplumlara bölünür. Lakin bir az sonra yenidən daha böyük bir toplumun başına keçir. Bütün bu təşkilat üsulu türk və monqol toplumlarında idarəedici qəbilələrin təməlinə aşlanmış bir adət və ənənə şəklində yaşayırdı. Göründüyü kimi, Əhməd Zəki Vəlidi Toğan “axtaçı” adını bir vəzifə kimi qəbul edir və türk obalarının ata baxan vəzifəliləri adlandırır. Dövlət yaradan və ya hakimiyyət başına keçən həmin obanın axtaçısı sonradan dövlətin süvari təşkilatını idarə edir.

Axtaçı adı Anadolu oğuz-səlcuq toplumunda həm vəzifə kimi, həm də süvari təşkilat kimi ortaya çıxmışdır. Maraqlıdır ki, Anadoluya monqol basqınlarının qarşısını almaq üçün Konya Səlcuq sultanı Böyük Əlaəddin Keyqubad Monqol Ali xaqanı Ögedey xana barışıq üçün müraciət etmiş, xan ona “Axtaçı” unvanı vermişdir. Beləliklə, Konya Səlcuq dövlətinin sərhədləri monqol basqınlarından xilas olmuşdur.

Çingiz xanın dövlət təşkilatından görəcəyimiz kimi, axtaçı unvanı xandan sonra üçüncü ali vəzifə sayılırdı. Ögedey xan Sultan Böyük Əlaəddin

Keyqubada məhz xaqandan sonra üçüncü vəzifə olan “axtaçı” ünvanını vermişdir. Tahir Harimi Balcıoğlu yazır ki, Konya Səlcuq sultanı Əlaəddin Keyqubad monqol xaqanından Axtaçı ünvanını almasından sonra tabe hökumət mahiyyəti ilə monqol istilalarından ölkəni qurtardı.

İznik imperatorluğu Konya Səlcuq dövlətinin sərhədlərinə tez-tez basqınlar təşkil edirdi. Odur ki, 1231-ci ildə Sultan Böyük Əlaəddin Keyqubad ordusu ilə Sultanönü tərəflərə gəlir. Ərtoğrul bəy bütün ailəsi və oğulları ilə Sultan Əlaəddinin yanında yer alır. Sultan Əlaəddin Ərtoğrul bəyi axtaçı adlanan axıncı (öncül) dəstələrə başçı təyin edir. Ərtoğrul Qazi yunan ordusu üzərinə hərəkət edir. O, İznik imperatoru Laskarisin Rumelindən köməyə çağırdığı Aktav tatarları ilə döyüşür, qələbə çalır, yunan ordusu döyüş meydanından qaçır və İnəgölə qədər təqib olunur. Əskişəhər tərəflərdə Sultan Əlaəddinlə görüşən Ərtoğrul Qazi Soğut və Saraycık bölgəsini qışlaq, Domaniç dağını da yaylaq olaraq əldə edir.

Göründüyü kimi, Osmanlı dövlətinin yaranmasındakı əsas hadisələrdən birində axtaçı akınçıları (axıncı) mühüm rol oynamışlar. Anadoluda qayıların “atçəkən” qolunun olması və qaynaqlarda Ərtoğrul bəyin “axtaçı” axıncılarına başçı təyin edilməsi çox maraqlıdır. Bu onu göstərir ki, Anadoluda axtaçı yerinə atçəkən adı daha çox işlədilmişdir. Sonralar axtaçılar digər bölgələrdə obalar yaratdığı kimi, atçəkən adı ilə qayılar içərisində də yerləşmişlər.

1203-cü ildə Çingiz xan törəyə əsasən öz idarəçilik sistemində on müxtəlif vəzifə müəyyənləşdirmişdi:

1. Qorçular – yay və oxlara nəzarət edən dörd nəfər;
2. Axtaçılar – otlaq nəzarətçiləri;
3. Baurçılar – yeməklərin bişirilməsinə nəzarət edənlər;
4. Teriginlər – araba nəzarətçiləri;
5. Çərbilər – evə nəzarət edənlər;
6. 4 nəfər qılınca daşıyan;
7. 3 nəfər atlara baxan;
8. Gizli xəbərləri çatdırırlar;
9. At məşqçiləri;
10. Hökmdarın müşavirləri.

Əbülqasım Abdullah Kaşanlıının əsərində Olcaytu xanın dövründə-

ki idarəçilik sistemindən bəhs edən bilgilər vardır. Burada “Sutay Axtacı Əmiri-Biladi-Diyarbəkir ki, bi muhafazatı-kənarı-Fərat və sərhəddi-Şam” ifadəsi ilə Diyarbəkir əyalətinin Sutay Axtacı idarəsində olduğu bildirilir. Müasir Cənub-Şərqi Anadolu bölgəsini əhatə edən Diyarbəkir əyalətinin və Fərat çayı vadisindən Şam sərhəddinə qədər uzanan qərbdəki torpaqları göstərir.

1307-ci ilin iyununda Ölcaytu xan tərəfindən həyata keçirilən Gilan yürüşü zamanı Mantu Axtacı və Şeyx Bəhlulun əmrindəki qüvvələr lur, gürcü və xorasanlılardan təşkil edilmişdir.

Fəzlullah Rəşidəddin “Cəmi ət-Təvarix” əsərində monqollar və hülakülərdən bəhs edərkən xeyli sayda “axtaçı” hərbi ünvanı daşıyan əmirlərdən yazır. Onlardan bəzilərinin adları belədir: Sutay Axtacı, Nard Axtacı, Bukday Axtacı, Şaday Axtacı, Qacar Axtacı, Tamuday Axtacı, Qaban Axtacı, Qoniçi Axtacı, Cəbə Axtacı. Fəzlullah Rəşidəddin axtaçıların xüsusi bəratlarla torpaqlar və imtiyazlar əldə etdikərini yazır. Onların az vaxtda varlandığıları mənbədən anlaşıdır.

Əmir Teymurun ordu təşkilatında da at və atlılardan məsul olan vəzifə sahiblərinə “axtaçı” deyirdilər. Sarayda mətbəxə və yeməklərə nəzarət edən, yeməklərdə zərərli maddələri təftiş edənlərə bukavul, aşpaz kimi çalışan bəvurçu, hökmdar əlini yuyarkən aftafa tutana aftafaçı, hökmdar paytaxtdan ayrılanda çadırını quranlara fərraşlar, təşrifat işini görənlərə şiqavul, xacib, eşikağası və hökmdarın çətirini daşıyan şökcürü, atlar və axırlardan məsul olan axtaçı, yəhərlər, gəm və yem torbaları, eləcə də heyvanlara dair ləvazimata nəzarət edən riqabdar, hakimiyyət əlamətlərindən olan növbətin ifa olunması və onun üçün istifadə olunan alətlərin olduğu təbilxana və nağaraxanaya baxan nağaraçı, ov heyvanlarının yetişdirildiyi quşxanaya baxan quşxana əmiri və quş bəyinin olduğu bilinməkdədir.

İranın Qərbi Azərbaycan ostanının kəndistanları içərisində aşağıda adları çəkilən axtaçı kəndistanlıqları fərqlənir. Qərbi Azərbaycan ostanı Bukan şəhristanı Mərkəz bəxşi Axtacı kəndistanına 27 kənd daxildir (Qərbi Azərbaycan ostanı Bukan şəhristanı Simminə bəxşi Axtacı mahalı kəndistanının əhalisi 10 min nəfər, 2000 ailədən ibarətdir. 30 kənd daxildir).

Qərbi Azərbaycan ostanı Mahabad şəhristanı Mərkəz bəxşi Qərbi Axtacı kəndistanının isə əhalisi 8 min nəfər, 1450 ailədən ibarətdir. 38 kənd daxildir. Həmədan ostanı Bahar şəhristanı Mərkəz bəxşi Abrumand kəndistanına Axtacı kəndi də daxildir. Əvvəllər çox sayda axtaçı obasının ya-

şadığı həmin kəndlərdə indi kürd əhalinin üstünlüyü vardır. Hal-hazırda türk obaları həmin bölgələrdə azalıblar.

Özbəkistanın Buxara şəhərinin məhəllələrindən biri də tarixən Axtaçı məhəlləsi kimi tanınıb. 1926-cı ildə tədqiqatçılar həmin məhəllənin sakinlərinin 90 faizinin tacik əsilli olduğunu qeyd ediblər. Maraqlıdır ki, Axtaçı nəsilərinin adını daşıyan məhəllədə XX əsrin əvvəllərində tədricən tacik sakinlər üstünlük təşkil edib.

Axtaçı obasının əsasını təşkil etdiyi kəndlərimizdən biri Ağsu rayonunun Gəgəli kəndidir. Əhalisi tarixən qışlaq, yaylaq və yazlaq torpaqlarında maldarlıqla məşğul olmuş bu türk obasının bəzi folklor nümunələri özünəməxsusluq təşkil edir. Axtaçı adının etimologiyası, yerləşdiyi coğrafi məkanın tarixi, axır çərşənbədə gecənin qaranlığından səhərin alatoranına qədər oturmaq, insanların və ev heyvanlarının iki odun arasından keçməsi, atın gövşəməsinə inam kimi folklor hadisələri haqqında maraqlı etnoqrafik müşahidələr tədqiqata cəlb edilərək öyrənilmişdir.

Azərbaycanda axtaçı obasının tarixi ilə məşğul olmağa başlayanda qarşıya çıxan sənədlərdə çox az sayda məlumat vardı. 1850-ci illərə aid sənədlərdə Gəgəli obasının adı Axtaçı-Gəgəli kimi yazılırdı. 1821 və 1831-ci ilin kameral təsvirlərində isə Şirvan xanlığı dövründən miras qalmış, 5 hissəyə parçalanmış və 5 yüzbaşılığı olan Axtaçı obası vardı. Şirvan xanlığının əhalisinin sayına görə ən böyük obası olan və Xançoban mahalına daxil olan Axtaçı obasından yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Axtaçı, Axtaçı-Gəgəli, Axtaçı-Yeqəqurşaqılı, Padar Gülmalı kəndləri ayrılışıdır.

Şirvan xan ailəsinə bağlı olan Yolçu bəyin övladlarına məxsus rəncbər obaları isə indiki Kürdəmir və Sabirabad rayonlarının kəndlərində məskunlaşan axtaçı kəndləridir. Yolçu bəy Şirvan xanı Ağası xanın bacısı Qızana xanımın rudbarlı Şərif bəyin oğlu Cəfər ağadan olan qızı Xasə xanımın həyat yoldaşıdır. Yolçu bəyin atası Axtaçı obasından Hacı Əbdülkərimdir. Yolçu bəyin iki oğlu olub: Soltan bəy və Cavad bəy. Soltan bəy 1834-cü ildə Ağakəşi bəyin qızı Hürü xanımla evlənib, Şəkər bəy və Töhfə xanım onların övladlarıdır. Töhfə xanım 1855-ci ildə Əbdülkərim ağanın oğlu Cavad ağa ilə evlənib. Cavad ağa nəqşibəndiyyə şeyxlərindən olub, Növcü kəndində yaşayırdı, türbəsi indi də ziyarət olunur. Onların dörd övladı olub: Mehdi bəy, Bəkir bəy, Əminə xanım və Xanım xanım. 1831-ci ildə arxiv sənədində rast gəlinən Axtaçı Soltan bəy obasının adı Yolçu bəyin oğlu Soltan bəylə əlaqədardır. Müasir Yolçubəyli kəndi hə-

min obanın oturaqlaşdıqdan sonra daşdığı addır. Yolçu bəyin üç qızı olub: Camal xanım, Durrətnisə xanım və Güllü xanım. Hər üçü Axtaçı bəyləri ilə (Camal xanım Hacı Cəbrayıl bəyin oğlu Rüstəm bəylə, Durrətnisə xanım Fəzləli bəyin oğlu Abdulla bəylə, Güllü xanım isə Hüseyn bəyin oğlu Həsən bəylə) evlənib.

Göründüyü kimi, axtaçılarla bağlı tarixi mənbələrdə kifayət qədər məlumat vardır. Lakin indiyə kimi sistemləşdirilib, tədqiqata cəlb edilmədiyi üçün tarixçilər belə axtaçı obalarının Türk dünyası tarixindəki önəmindən xəbərsiz qalmışlar. Gələcəkdə bu sahədə tədqiqatın genişləndirilməsi və yeni axtarışların aparılması planlaşdırılır.

TƏRƏKƏMƏ ÇƏRŞƏNBƏSİ

Axtaçı-Gəgəli obasının sakinləri ənənəvi olaraq hər il axır çərşənbə gecəsi şəhərin alatoranına qədər otururlar. Onlar niyyət edir, bir növ səhəri bu cür bir yerdə ictimai həmrəylikə açırlar. Bu ictimai həmrəylik (qohum-əqrəbə, qonum-qonşu) tərəfləri uzun müddətdir ki, bir-birlərini görmürlər. Başqa şəhərdə, başqa yerdə yaşayan gəgəlililər hamısı oturlan evə toplaşır ki, səhərə qədər bir yerdə yatmadan otursunlar. Burada keçmiş xatırlama, adət-ənənə, dastanlar, bəlkə də başqalarının eşitmədiyi, bilmədiyi bir çox məqamlar ortalığa tökülür.

At gövşəyir? Türklər islamdan öncə at ətinə yedikləri və südünü içdikləri üçün islamı qəbul etdikdən sonra da bu ənənə birdən-birə aradan qalxmamışdır. Hələ də bir çox türk obalarında atın gövşəməsinə inam vardır. Axtaçı-Gəgəli obasında da niyyət tutular, axır çərşənbədə göz qırpmadan atın nə zaman gövşəyəcəyini gözləyərlər. Atın gövşədiyini görənlərin niyyəti baş tutar, görməyənlərsə gələn il yenə bunu təkrar edərlər. Beləliklə, dolayısı ilə insanlar inanırlar ki, at gövşəyən heyvanlar sırasına daxildir.

Heyvanlar oddan keçirilir. Axır çərşənbənin qaranlığı sona çatır. Alatorandır. Gəgəlililər özləri ilə yanaşı heyvanlarını da odun arasından keçirirlər. Tövlənin qapısı açılır və hevanlar iki tonqalın arasından keçərək sanki yeni günə, yeni ilə başlayır. Bu bizə ola bilsin ki, qapının açılıb heyvanların iki odun arasından keçərək yeniliyə, yeni həyata, yeni can qazanmış otlara çıxışını göstərir. Oturaq əhalidən fərqli olaraq, bir zamanlar yarımköçəri yaşamış obalar heyvanlarını düşünür. Onun çərşənbəsində də məhz öndə gedən heyvanlardır.

Kənd sakini Muxtar kişi deyir ki, “bizim obamızda çərşənbə tonqalları hər zaman avarla, irmiylə yandırılır, odundan istifadə olunmur. İstər avar, istərsə də irmiyə heyvanın qarşısından çıxan yararsız ot-ələfdir. Avarla qalanan tonqalın üzərindən hoppanan insanlar deyirlər: “Ağırlığım-ugurluğum yerlə getsin, ALLAH ruzimizi yetirsin”. Amma bir məqamı da unutmamaq olmaz ki, ocağın üzərindən üzü qibləyə hoppanmasan işin avand getməz”.

Tarixi mənbələrdə insanların iki tonqalın arasından keçməsi kimi məlumatlar var. VI əsrdə Bizans salnaməçisi göytürklərin ölkəsinə səfər edir. Onu sərhəddən məhz iki tonqalın arasından keçirib ölkəyə buraxırlar.

Mustafa Akkuş yazır ki, türk-monqol inancına görə od hər şeyi təmizləyər və pis ruhları qovardı. Monqollarda odla arınma ilə bağlı nümunələr çoxdur. Plano Karpini Batı xanın sarayına çatanda ona iki od arasından keçməsinə bildirmişlər, ancaq o, heç bir şəkildə buna razı olmamışdır. Onda monqollar “Bu odun arasından böyük bir hüurla keçin, çünki bunu başçımıza qarşı hər hansı bir pis niyyətiniz olmasına və ya zəhər gətirməyinizə görə edirik. Od hər cür pisliliyi ortadan qaldırır” – deyərək bildirmişlər. Ona görə də Karpini “hər şeyin odla təmizləndiyini, elçilər, şahzadələr və ya hər hansı bir əcnəbinin gələndə gətirdiklərinin hər hansı bir pislilik etməsi şübhəsinə qarşı arınmaları üçün iki od arasından keçmələrini” yaz-

mışdır. Sonralar Rusiya şahzadələrindən Mixail Batı xanı ziyarət edəndə monqolların onu da iki od arasından keçirdiklərini görürük. Qərb dünyasının monqollara göndərdiyi elçilərdən biri Rubruk hər hansı bir hədiyyə gətirmədiyi üçün odla təmizlənmədiyini yazmışdır. Rubruk və Karpini odda arınma hadisəsini belə təsvir edir: “İki od yandırdıqdan sonra yaxınlıqda iki nizə basdırırlar və nizələrin təpəsi bir iplə bir-birinə bağlanır. Bu ip üzərinə bir neçə parça bez bağlanır. İpin və iki od arasına bağlanan bez parçalarının altından insanlar, heyvanlar, arabalar və əşyalar keçir. İki qadın hər biri bir yandan olmaqla həm su tökür, həm də bəzi ağılar oxuyur”. Monqollar var olan odla arınma adətlərini sonrakı dövrlərdə qurduqları dövlətlərdə də eynən davam etdirmişlər, hətta buna razı olmayan əcnəbi elçilik heyətlərini arınma mövzusunda məcbur etmişlər. Odla təmizlənmə ayinləri Elxanilərlə İran, Azərbaycan, Suriya və Anadolu bölgəsinə yayılmışdır. Mənbələrə görə, Elxani hökmdarı Arqun xanın gecəni keçirdiyi bina bir fırtına nəticəsində yanmış, qohumlarının çoxu yanğında ölmüşdür. Yanındakı yüksək rütbəli hərbcilər monqol əənələrinə və Çingiz xan yasasına görə iki od arasından keçərək özünü təmizləməsinin vacibliyini söyləmişlər, odla arınma mərasimi baxşilər tərəfindən həyata keçirilmişdir. Odla arınma mərasimləri monqolların islamı qəbul etmələrindən sonra da eyni şəkildə davam etmiş, müsəlman xanlar dövründə də odla arınma mərasimlərinin olduğu görünmüşdür. Sultan Ölcaytunun Gilan bölgəsində yağışlı bir gecədə əyləncə zamanı mühafizəçilərinin üzərinə ildırım düşmüş və bu durumu baxşilər uğursuzluq sayaraq onun od üzərindən keçməklə arınmasını istəmişlər.

Beləliklə, türkün tarixində məlum olan iki od arasından keçmək hadisəsi var. Bu hər halda yeni qapıların açılmasının təzahürüdür.

NƏRGİZAVA ARXEOLÖJİ ABİDƏSİ

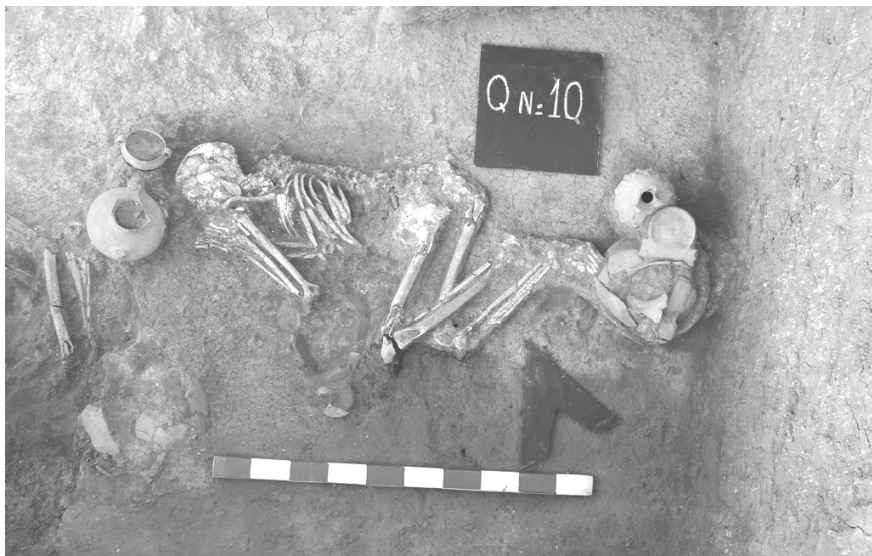
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya İnstitutu Albanşünaslıq Elmi Mərkəzinin aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlillinin rəhbərlik etdiyi Nərgizava arxeoloji ekspedisiyası Ağsu rayonu Gəgəli kəndi ərazisində yerləşən antik dövrə aid nekropolda 2023-cü ilin sentyabr ayında növbəti tədqiqatı yekunlaşdırmışdır. Nekropolun əsas hissəsi Gəgəli kəndinin yaşayış evlərinin yerləşdiyi məhəllələrdə üzə çıxdığı üçün ekspedisiya işinə İpək yolu

küçəsi ev 91 ünvanında yerləşən həyətyanı sahədə həyata keçirilmişdir.

Qazıntı 64 kv.m. sahədə aparılıb, əvvəlcə 60 sm dərinliyə qədər qarışıq təbəqə təmizlənərək götürülüb. Qarışıq təbəqə uzun dövrlər ərzində şum işlərinin görülməsi, təsərrüfat quyularının qazılması nəticəsində yaranmışdır. Qarışıq təbəqədən ellin dövrünə aid nərgizava tipli qabların müxtəlif hissələrinin parçaları, küpə, parç, dolçaların fraqmentləri seçilərək götürülmüşdür.

Qazıntı sahəsinin 60 sm dərinlikdə birinci kvadratinın şimal-şərq hissəsindən bir-birinə yaxın iki sadə torpaq qəbir üzə çıxmışdır. Birinci qəbirdə gənc qadına məxsus skelet qalıqları təmizlənmişdir. Skelet sıx bükülü vəziyyətdə sağ böyrü üstə başı cənub-şərqə olmaqla dəfn olunmuşdur. Skeletin üzü qarşısından bir ədəd oturacağında “tələf deşiyi” (kill hole) olan saxsı qab, çanaq hissəsi istiqamətində isə yerə başıüstə basdırılmış daş heykəlin baş hissəsi aşkar olunmuşdur. Ümumilikdə 2023-cü ilin sentyabr ayında Nərgizava nekropolunda 15 sadə torpaq qəbir öyrənilmişdir. Qəbirlərin yarıısı azyaşlı uşaqlara məxsusdur. Onların bəzilərini iri küp parçaları ilə örtüblər, yanlarına istiqamət göstərən daşlar qoyublar. Uşaq skeletlərinin üzərindən tunc, dəmir, əqiq, pasta, şüşə bəzək əşyaları, üzüklər, qolbaqlar, sancaqlar, muncuqlar aşkar olunmuşdur. Böyüklərin skeletləri içərisində kişi skeletləri üstünlük təşkil edir. Onların baş və ya ayaq tərəfində dəmir

nizə və bıçaqlar qoyulmuşdur. Maraqlıdır ki, bəzən kişi və qadınlar eyni qəbir quyusunda dəfn edilmişdir. Ona görə də Nərgizava qəbir abidələri pilləli qəbirlər adlandırılır. Hazırkı qazıntıda 5 sayılı kişi qəbirinin altında 7 sayılı qadın qəbiri üzə çıxmışdır. Bu onu göstərir ki, qadın kişidən daha əvvəl vəfat edib. Əksər qəbirlərdə nərgizava tipli dördqulplu qablara ya skeletin baş tərəfində, ya da ayaq tərəfində rast gəlinir. Qəbirlərdən analiz üçün kömür və sümük qalıqları götürülmüşdür.

İlk dəfədir ki, Nərgiava abidəsində qəbir avadanlığı içərisində oturmaqda “tələf deşiyi” olan saxsı qablara rast gəlinir. Bununla yanaşı, bu abidədə daş heykəlin başının qoparılaraq başüstə qoyulması və saxsı qabların sınıqlarının qəbir avadanlığına daxil edilməsi dini ayinlərlə bağlı yeni tapıntıdır. İlkən araşdırmalar göstərir ki, belə rituallar Qafqazla yanaşı, ellin dövründə Ptolomeylər Misirinə xasdır və daha əvvəlki dövrlərin dini ayinlərini əks etdirir.

Qazıntı dövründə Orta əsr Ağsu şəhəri Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qorğunun əməkdaşları və Həqiqət Musayev adına Gəgəli kənd Ümumi orta məktəbinin şagirdləri üçün təlim və ustad dərsi keçirilmişdir.

Qafqaz Albaniyasının Ellin dövrünə aid yeni tapıntılar üzə çıxdığı üçün Nərgizava arxeoloji ekspedisiyası növbəti mövsümdə işlərini davam etdirməyi planlaşdırır.

GƏGƏLİ TOPONİMLƏRİ

Gəgəli kəndində maraqlı yer və yurd adları vardır:

Dərəbulağı - çox səfəli bir yerdədir. Ətrafı azca sıldırım qayalar əmələ gətirən əhəng süxuru ilə əhatələnmişdir. Qədimdən Şamaxıya gedən yollardan biri buradan keçərdi. Yolçular burada dayanar, dincələrdilər. Övvəllər saxsı tünglərdən, indi isə dəmir borulardan axan Dərəbulaq suyunun tərkibində qoxu verən minerallar vardır. Bulağın yaxınlığında gəgəlilərin və digər kəndlərin evlərin divarını və döşəməsini şirələmək üçün istifadə etdikləri «Şirəlik» mədəni vardır.

Qaraquş zirvəsi - Gəgəli kəndindən üfüq xəttində görünən ən hündür zirvədir. Qaraquşun adındandır.

Şirməmməd körpüsü - kəndin içərisində, böyük Qobu üzərində salınmışdır. Kolxoz sədri Şirməmməd Məmmədovun təşəbbüsü və yardımı sayəsində tikildiyindən onun adı ilə adlanmışdır.

Uzun Ata piri - Gəgəli kəndində ölən körpə uşaqları bu pirin ətrafında dəfn edirlər. Kəndin yaşlı sakinlərinin Uzun Ata pirinin tarixinə dair bilgiləri yox dərəcəsidir. Söylənən rəvayətə görə pir, Həzrət Babanın dəstəmaz aldığı yerlərdəndir. Bakı xanı Hüseynqulu Xana “Uzun Ata” türklərinin bir ağ at peşkəş gətirmələri haqqında rəvayət də maraqlıdır.

Həsən bəy düzü - əkin yeridir. Mülkədar Həsən bəyin adı ilə bağlıdır. Həsən bəy Gəgəli kəndindən olmamışdır.

Umud bəy düzü - əkin yeridir. Şirvanın varlı bəylərindən, Xançoban mahalının naibi Məlik Umud bəyin adı ilə bağlıdır.

Şıxəlibəyli arxı - Cavanşir su anbarından başlanan arxlardandır. Şıxəli bəyin adı ilə bağlıdır. Şıxəli bəy Şirvan xanlarının nəslindən olub, 1763-1817-ci illərdə yaşamışdır. Atası Məmmədhüseyn bəy Allahverdi bəy oğlu, anası Mahı xanım iranlı Əhməd xan qızıdır. Şıxəli bəy Mustafa xanın (1792-1820) sərkərdələrindən olmuş, Şəkiyə naib təyin edilmişdir (üç ay). Üç oğlu (Hüseyn bəy, Nuh bəy, Şahbaz bəy) və bir qızı (Bədirnisə xanım) vardı. Şamaxıda, Günbəzlər qəbristanlığında dəfn edilmişdir. Buradakı salamat qalan günbəzlərdən biri Şıxəli bəyə və ailəsinə məxsusdur. Gəgəli kəndi ərazisindəki Şıxəlibəyli düzü də onun adı ilə bağlıdır.

Zeyvə nənə türbəsi - Zeyvə nənə zikrçilər məktəbinin şeyxlərindən olan Şeyx Eyyub babanın nəslindəndir. 1918-ci ildə erməni-müsəlman davası zamanı Göyçaydan Şamaxıya dönərkən vəfat etmiş və müridlərinin kən-

di hesab olunan Gəgəlinin qəbristanlığında dəfn edilib. Qəbrinin üzərində Gəgəli kənd sakinləri türbə tikiblər. Yerli sakinlər tərəfindən ziyarət olunur.

Sulu dəmrov piri - Gəgəli kəndinin Şərifli təbəhi öz ruhaniliyi ilə fərqlənmişdir. Molla İsa həmin təbəhin ən tanınmışıdır. Sağlığında insanları elmə, maarifə, haqqa, ədalətə çağırmış, öz əməli ilə başqalarına nümunə olmuşdur. Öldükdən sonra insanların ona qarşı məhəbbəti davam etmiş, qəbrini və evini daim ziyarət etmişlər. Molla İsanın evi Gəgəli kənd orta məktəbinin ilk binası olmuş, ilk məzunlar burada təhsil almışlar.

Şamı dərəsi - Şamı adlı şəxsin adı ilə bağlıdır. Dərənin şərq kənarında qədim Nərgizava qəbirisitanlığı yerləşir.

Salman dərəsi - Salman adlı şəxsin adı ilə bağlıdır. Dərənin qərb kənarında qədim Nərgizava qəbirisitanlığı yerləşir.

Göyərən ağac piri - Hacı Şərifin adı ilə bağlı olan pirin “Göyərən ağac” adlanması onun kəraməti ilə bağlanır. Belə ki, Hacı Şərifin ruhaniliyinə inanmayan şəxslərin gözü önündə yanan odun parçasını yerə basdırmış, müəyyən müddət sonra odun parçasından ağac göyərmişdir. O vaxtdan gəgəlilər Hacı Şərifə və onun nəslinə ehtiram bəsləmişlər.

Yasamal qobusu - Gəgəli və Bico kəndləri arasından keçən ən dərin dərədir. Onun düzə çıxan yerində qədim Nərgizava yaşayış yeri yerləşir.

GƏGƏLİ PALAZI

Bu yazını 3 min il bundan əvvəl “Pazırıq” xalçasını toxuyan türk nənənin ruhuna hədiyyə edirəm.

Dünya xalqları içərisində türk xalqları tarix səhnəsində olduqları zamanlarda siyasət sahəsində başqa xalqlardan fərqləndiyi kimi təsərrüfat, folklor, yazı (Kültekin yazıları) və başqa mədəniyyət sahələrində də fərqlənmişlər. Türk sənətkarlarının düzəltdiyi qızıl, gümüş əşyalar dünya muzeylərinin əsas eksponatlarıdır. Onlar təkcə metal əşyalarla kifayətlənməyib təsərrüfatlarında olan qoyun, keçi və dəvə yunundan tərəkəmə evləri üçün lazımı avadanlıqları - döşəncəkləri, ev əşyalarını daşımaq üçün farmaş, alaçıqın üstünü örtmək üçün keçə-qəlib, alaçıqın içərisini döşəmək üçün xalça, palaz, xalı və s. toxuyublar. Bunlardan bizim xalqımız ələlxüsus Şirvanda xovsuz xalça növü olan palaz toxunuşu da geniş yayılmışdır. Palazın özünün də bir neçə növü olmuşdur. Pambıqla, üfqi istiqamətdə toxunan palazlarla yanaşı, yundan toxunan mürəkkəb və maraqlı çeşidlər-

də “qollu”, “qobustanı”, “xoruzlu” palaz növləri də mövcuddur. Bu palaz növləri ilə yanaşı, toxunuşu tamam başqa üsulla olan “qayaq” və “sumağı” palaz növləri də var. Amma indi o növdə palaz toxuyan yox dərəcəsidir. Çox təəssüf ki, xalqımızın bu tarixi ənənəsini yaşatmaq istəyən azdır.

Palazı toxumağa başlamaq üçün qoyun yunlarından seçib saf və uzun hissəsindən hazırlanır. Boz rəngli yun ən çox istifadə edilir. Ancaq ağ rəngli qoyun yunundan əyrilən iplər ehtiyac olan yerlərə toxunur. Ümumiyyətlə bir palaza 8 kq yundan əyrilmiş ip istifadə olunur. Yun əvvəlcə təmiz yuyularaq darandır (indiyə məşinlə darandır, atdırılır) sonra cəhrə vasitəsilə əyrilir. Əyrilmiş iplər “dükcə” şəklində olur. İpləri əyririb qurtardıqdan sonra hər iki dükcənin ipləri əllə çözlənərək açılır. Beləliklə, bütün iplər qoşa-cüt şəkildə çözlənərək açılır. Sonra həmin ipləri təzədən cəhrə vasitəsilə “bükərmə” yolu ilə əyirirlər. Bükərmə mərhələsi bitdikdən sonra “kələf” düzəltmə mərhələsi başlayır. Kələf etmə işini adamlar yerdə bardaş qurma kimi oturub ipləri 8 rəqəmi şəkildə dizlərə dolayırlar. Bükərilmiş ipi dizlərə doladıqdan sonra nazik dəstələrə - şoqqalara ayıraraq bölürlər. Şoqqalara bölünən ipləri “kələf” adlandırırlar. Bundan sonra iplərin boyama mərhələsi başlayır. Boyamada nar qabığından, soğan qabığından, bəlgə deyilən ağacın kökündən istifadə edirlərmiş. İpləri qazanda boyananda qara qoyun sidiyindən istifadə ediblər. Amma müasir texnologiyada isə “kislota” deyilən turşu olan sulfat turşusundan istifadə olunur. Bir palaza aşağıdakı şəkildə rəngli ip lazım olur.

- 2 kq qırmızı
- 2 kq abı (mavi)
- 2 kq qara
- 1 kq yaşıl
- 0,5 kq gül rəngi
- 0,5 kq sarı
- 0,5 kq ağ
- 0,5 kq narıncı.

Bu qədər ip 4x2 ölçüdə bir palaza kafı gəlir.

Tarixən palazın toxunmasında pambıq və yun qatlı ərişdən istifadə olunub. Hər bir palazın toxunmasında 2 və 2,5 kq əriş lazım olur.

Palazı toxumaq üçün “xana” və “ox” deyilən “xana”nın alt hissəsi torpağa basdırılır, “ox” isə “xana”da olan “dəhliz” adlanan yuvalara yerləşdirilir. “Xana”larda adətən 3 yerdə yuva – “dəhliz” olur. “Xana”nın ortasında olan “dəhliz” isə “çuvallıq” adlanır, çünki bu “dəhliz”ə taxılan “ox”da çuval toxuyublar. Palazın toxunmağa başlamasından öncə nar gazalı (qabığı) ilə boyanmış ərişi oxa dolamaq lazımdır (bu əməliyyata çiləmə deyirlər). Sonra xananın “uzadılması” prosesi başlayır. Ərişi alt və üst oxa düzmək üçün 2 nəfər adam lazımdır. Bir nəfər bir qədər hündür yerdə duraraq oxda ərişləri nizamlı düzür. Aşağıda oturmuş adam isə alt oxun üstünə ərişləri nizamlayır. Palazın ərişləri düzülüb qurtardıqdan sonra üst xanadakı əriş-

lərin üstünə bir qədər un və bir miqdar da kül götürülür, su ilə qarışdırılır və ərişlərin üstünə çəkilir. Ona görə edilir ki, ərişlər boşalıb yerini dəyişdirməsin. Bundan sonra sağ tərəfdəki xana ilə sol tərəfdəki xanaya “kücü” ağacı deyilən bir ağac (diametri 7-8 sm) bağlanır. Həmin ağac palazda istifadə olunan ərişdən bir qədər qalın iplərlə ərişlərə diqqətlə bağlanır.

Palaz toxunmağa başlamazdan əvvəl alt oxuna paralel olaraq ərişlərin içərisi ilə bir qədər qalın ip çəkilərək toxunuş başlayır. Toxunuşda kirkid və həvə adlı alətdən istifadə olunur. Kirgid dəmir materialdan, həvə isə möhkəm oduncaqlı ağacdən düzəldilib.

Palaz haqqında bəzi ata sözləri, xalq inancları və deyimləri var.

- Palaza bürün, elnən sürün.
- Hər kəs yuxuda kəsilməmiş palaz görsə, demək dar ayaqda olan bir qadın uşaq dünyaya gətirəcək.
- Yuxuda yeni, təzə palaz görmək qazancın genişliyinə işarətdir.
- Yuxuda palaz görmək elə, obaya işarətdir.

Yazdı:

Ağsu rayonu Həqiqət Musayev adına Gəgəli kənd ümumi orta məktəbin tarix müəllimi: Musa Musayev

ELİN YADDAŞINDA QALANLAR

Sofu (sufi) Mikayıl baba – XIX əsrin əvvəllərində Gəgəlidə yaşamış öz ibadəti, pəhrizkarlığı və halallığı ilə tanınan kəramətli sofulardan biri olub. Şirvanın tanınmış şeyxi Şeyx Eyyubun müridi olmuşdur. Kənddə bu gün də söylənilənlərə görə Sofu Mikayıl baba can üstə olur. Yanındakılardan bir nəfər suşur ki, “Baba, səni harda, kimin yanında dəfn edək?” O isə əhvalını pozmadan belə cavab verir: “Məni yuyun, kəfənləyin bir dəvənin üstünə bağlayın, dəvə hara qədər getsə, harda yatsa orda da dəfn edərsiniz”. Belə də edirlər. Deyilənlərə görə dəvə Gəgəlidən çıxıb şərq istiqamətinə yönəlir. Dəvə dayanmadan Dib yolu (Ləngəbiz sıra dağlarının ətəyi, dibi ilə Bakı istiqamətinə uzanan tarixi yol) ilə gedərək Göylərdən (Şamaxı rayonu) Pirsaat çayını keçib (təxminən 40 km) Acıdərə Şeyxinin (yəni Şıx Eyyubun) qəbrinin ayaq hissəsində yatır. Dəvəni müşayət edənlər həmin yerdə qəbir qazıb Mikayıl babanı dəfn edirlər. Həmin qəbir bu gün də ordadır.

Absalam baba - XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəlində (ölümü 1943-cü il) yaşayıb. İbadəti və pəhrizkarlığı ilə tanınan fərqli bir şəxs olub. Yanına gələn xəstə insanlar onun duası və Allahın izni ilə şəfa tapırmış. Bir dəfə özü haqqında danışarkən ətrafındakılardan ona şəkk edirlər. O da ətrafına baxaraq odun üstündə su ilə dolu qazanın qaynadığını görür. Hamını gözü qarşısında qollarını çırılalayaq qaynayan qazanı qarışdırır. Şəkk edənlərin hamısı heyrətlənirlər.

Barəsində ikinci hadisəni 92 yaşında dünyasını dəyişmiş İslam oğlu Məmmədkərim (1907-1999) danışır. Onun dediklərini oğlu Aləm belə xatırlayır: “1941-1945-in davasında almanlara əsir düşdüm. Konslagerdə belimdən yel xəstəliyi tutdu. Ayaqlarım sanki iflic olmuşdu. Yeriye bilmirdim. Yuxumda Absalam babanı gördüm. Halımı xəbər aldı. Ağlaya-ağlaya dərdimi danışdım. Məni dinlədikdən sonra bərk səslə dua etdi. Səsi indiyə qədər qulaqlarımdadır. Yuxudan ayılarkən bədənimdə olan bütün ağrıların getdiyini gördüm. Hamı, hətta almanlar da mənim dünənki günümle bugünkü günümün fərqinə məəttəl qalmışdı. Hayıf ki, alman dilini bilmədiyimdən o kişinin (Absalam babanın) kəramətini onlara anlada bilmədim.”

Qızqayıt xanım - 1960-cı illərin sonunda dünyasını dəyişib. Təzə gəlin olanda əri dünyasını dəyişən bu xanımın övlad tərəfdən də bəxti gətirməyib. Yeganə övladı Carasbay çox gənc yaşında nişanlı olarkən faciəli şəkildə dünyasını dəyişir. Qızqayıt xanım bütün varidatını, evini, həyatını sa-

taraq oğlunun xatirəsinə körpü saldırır. 1930-cu illərdə tarixi Xan yolunun üstündə salınan bu körpü keçən əsrin sonlarına qədər istifadədə olub. İndi həmin yol işlək olmadığı üçün, həm də baxımsızlıq üzündən tamamilə yararsız haldadır. Körpü bu gün də Qızqayıt körpüsü yaxud da Qarı körpüsü kimi tanınır.

Mədətov Nurəhməd Bəyalı oğlu – 1930-cu ildə Gəgəlidə anadan olub. 1987-ci ildə 57 yaşında vəfat edib. Gənc yaşlarında köçüb Bakı şəhərində yaşayıb. Neftçi olub. Bakıda yaşamasına baxmayaraq 1978-ci ildə kənddən xeyli aralı, dağlıq ərazidə yerləşən, tamamilə yararsız, istifadəsi mümkün olmayan tarixi Bəy bulağını öz şəxsi vəsaiti hesabına bərpa edir. Bərpa zamanı bütün işləri (fəhləlik, ustalıq, əl ilə qazma işlərini) 14 yaşlı qız övladı ilə birlikdə edir. Çox sərin, şirin suyu olan Bəy bulağından indi də içənlər Allahdan Nurəhməd kişiye rəhmət diləyib ruhuna salavat çevirirlər.

Nəhmət oğlu İslam – 1870-ci ildə anadan olub, 1988-ci ildə vəfat edib. Bir gün də xəstə yatdığı heç kəsin yadına gəlmir. Ölən gününə kimi əli işdən ayrılmayıb. Əyninə yalnız toxunma və dəri paltar geyib. Həyatı boyu spirtli içkilərdən və siqaretdən istifadə etməyib. Son gününə kimi çarıqla gəzirdi. Onunla bağlı bir epizod dəqiq yadımdadır: 1980-ci ilin yanvar ayının 14-də qonşuluqda İslam kişinin həmtaylarından biri rəhmətə getmişdi. Rəhmətə gedənin vəsiyyətinə görə onun meyitini İslam kişi yuyur. Adətə görə meyit yuyulandan sonra onu yuyan mütləq çimib qüsullanmalıdır. İslam kişiye təklif olunanda ki, isti su ilə yuyunsun. O, isə cavabında deyir: “Nə? Atasına lənət indiyə kimi bədəninə isti su vuranın!” Vedrəni götürüb evin navalçalarının birinin suyu yığılan boçkanın buzunu sındıraraq doldurur. Sonra tövlənin bir otağına girib orda yuyunub çıxır. Onda İslam kişinin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlərə əsasən 110 yaşı olub. Qarlı havada isə temperatur -8-10 dərəcə idi.

Gəgəli yaylağında yer adları

1. Müslüm arxacı;
2. Məmmədkərim bulağı;
3. Şakəm yaylağı;
4. Varna yaylağı (bura milçək bol olduğu üçün Milçəkli yaylaq da deyilirmiş);
5. Sarı bulaq;
6. Adnalı yaylağı;

7. Cövdalı yaylağı;
8. Şərfalı bulağı;
9. Pirhadır gölü;
10. Nehrə bulağı.

TƏRƏKƏMƏ YARADICILIĞI

Quzuçuyam, quzu məndə,
Yığıb tökərəm kəndə.
Ay alagöz tat qızı
Yaylığın qaldı məndə.

Yaylığına köz düşüb,
Sinəm yara, göz düşüb.
Tuti dilim lal olub
Harda səndən söz düşüb.

Yaylığının yanı buta,
Yudum qurutdum suda.
Həsərinlə bitən ömür
Çətin səni unuda.

Quzuçuyam, quzum ağ,
İnsaf et, göndər sorağ.
Quzum gözünə qurban
Bir də məni et qonağ.

Uzaq düşdüm yenə səndən,
Qara saçım oldu dən-dən.
Çıxdı canım getdi əldən
Bir bəri bax, a yun didən.
Əzizim dəniz olmaz,
Balıqsız dəniz olmaz.
Çubuğu bərk vurmasan
Heç yunun təmiz olmaz.
Cəhrə, cəhrə, ay cəhrə,
Ayağımın bəndi cəhrə.
Sındıraydım tez səni
Bir gəzəydim kəndi, cəhrə.
Kəndimizin yolları,
Qızılgülün kolları.
Qızıl saat olaydı
Sevgilimin qolları.

Qoyunumun yunu ağ,
Qaymağı tabax-tabax.
Qoyma ki, çox mələsin
Balasını tez burax.
Yunu qoydum bucağda,
Əlçimlədim darağda.
Şorum torbada qalıb
Süd də daşır ocağda.
Yollara daş qoymuşam,
Üstünə baş qoymuşam.
Gözümdən axan qandı
Adını yaş qoymuşam.

Əzizim, kürsüdə mən,
Ayətəl kürsüdə mən.
Ata igid olsa da
Kür olar kür süd əmən.

Asmalığın ağır gərək,
İçi dola bağır gərək.
Ağır eldən çıxanın
Mərifəti ağır gərək.
O taya düşən evlər,
Düşüb düzlüşən evlər.
Öynüz öymüzə dönsün
Bizə gülüşən evlər.

Mən öldüm, anam qaldı,
Oduma yanan qaldı.
Dərdimi kamana çək
Nişanlı sonam qaldı.
Qərib yalı tərlidir,

Çiçəkləri zərlidir.
Çox güvəndim sevgimə
Demə qəm hünərlidir.
Dərə bulaq gəlindi,
Çatmaz ona əl indi.
Sağlığımda gəlmədin
Di, ölürəm, gəl, indi.
Aşiqinəm, sarı qız,
Yarı mələk, yarı qız.
Sarı pirə nəzir de
O, gətirər yarı, qız.

Ocaq daşı, yurd daşı,
Çağır dostu, yoldaşı.
Yolum uzağa düşdü
Yoldaşım da yol daşı.
O tayda mal mələdi,
Dili yox lal mələdi.
Dilin düşmən başına
Dilin nə kür mələdi.
Ay qız, ozan olmusan,
Ozan-xızan olmusan.
Əlində qəm dəftəri
Dərdi yazan olmusan.

Qəbristanlıq kənd olub,
Ətrafı çərbənd olub.
Viran qalsın oranı
Hər gedənim bənd olub.

Ay bizdə yatan oğlan,
Qızıl alma satan oğlan.

Ver mənim tül başmağımı
Üstü dolu gül başmağımı.

Sizin evdə yatar olsam,
Tül başmağımı tapar olsam,
Sənsə mənə bir yar olsan,
Verərəm tül başmağımı
Üstü dolu gül başmağımı.

Hazırlayan: Sabit Abdullayev

TAPMACALAR

Dik qoyular, köndələn basılar
Tüklü də olur, tüksüz də
(hana; tüklü – xalça; tüksüz – palaz)

Ətə ətdir, tükə tük
Gecələr həmişə, gündüzlər tək-tük
(Kiprik)
Buxarı, ay buxarı
Tüstü qalxar yuxarı
Göydən bir oğlan endi
Əyni mahud çuxalı
(qar)

YANILTMACLAR

Ey o tayda gedən əli qara qəhvədanlı kişi, sən mənimlə əli qara qəhvədanlaşsan da, mən səninlə əli qara qəhvədanlaşan deyiləm.

DEYİMLƏR, SINAMALAR

1. Qoyunun başına toz tökürsən, başını silkələməsə, demək, xəstədir, dəlidir.
2. Kərə qoyun qulaqlı bala doğmaz.
3. Qulaqlı qoyun kərə bala doğmaz.
4. Kürə qoyunun həm qulaqlı, həm də kərə balası olar.
5. Qoyun deyər: qarnımı tox elə, məni qarda basdır, keçi deyər: qarnım ac da olsa, məni qarda basdır. Keçinin soyuğa çox davamı olmaz.
6. Çöl quşu, sapand daşı. (avara, veyil adamlara deyilir. Yəni şöl quşunun yuvası olmaz, sapand daşının da hədəfi)
7. Dəvə - heykəl (müqəddəs), quzu – qurban, keçi – şeytan (şıltaq)
8. Ayran obadan, gicitikan dərədən. (nəyinsə bol olmasına işarədir. Tərəkəmə obasında heyvandarlıqla məşğul olduqlarına ayran həmişə bol olar, ilin çox hissəsini keçirdikləri yaylaq, qışlaq ərəzilərində isə gicitikan)
9. Öz itimiz də var, kütümüz də. (Özlərinə aid olan, məxsus bir şeyin başqalarına rəva görülməməsi mənasına gəlir. İt tərəkəmə həyatının

ayrılmaz bir üzvüdür, küt - təndirə yapılan kündənin alaçıy təndirin divarından qopub külə töküləninə deyilir. Çiy olduğuna, həm də külə bulaşdığına görə yeyilməz, yem əvəzi itlərə verilir. Bir az da konkretləşdirsək, öz küt gedən xəmirimizi öz itimiz yeməlidir. Ən çox elçiliyə gələnlərə “Yox!” əvəzinə deyilən ifadədir)

10. Bəxtin ola Kolanı (çox güman ki, Şamaxının Kolanı kəndindən olub) Rüstəmin bəxti kimi, Arvadı at gətirə, qoyunu qurd gətirə, qızılı da sel. Buna aid rəvayət də var.
11. Tərəkəmələr müvəqqəti oturaq yerinə digə deyiblər.
12. Qoyunun balalama dövrü dölləy adlanıb.
13. Dəvənin alığına arğan deyilib.
14. Yazda otun göyərən, örüşdə heyvanın ağzına yaxşı gələn vaxtına tarçıg vaxtı deyirlər.
15. Caramana car çəkdi, koxaya xəbər apardı.
16. Doğramacı elə doğra ki, qaşığına çıxmasın.

TƏRƏKƏMƏ OYUN NÖVLƏRİ

Üstü basdırıldı

Bu oyun gecə yaylım vaxtı oynanılır. İştirakçılar iki komandaya bölünür. Bir-birindən 30-40 metr aralı “yurd” qururlar. Həmin “yurd”da komandanın üzvlərindən bir nəfərin üstü paltarla, yapıncıyla möhkəm basdırılır. Hazır olduqda fitlə, ya da əl çalmaqla o biri komandaya işarə edilir. Rəqib komanda da həmin işarəni təkrar etdikdə deməli onlar da hazırdır. Sonra komandalar rəqiblərinin kimi basdırdıqlarını öyrənmək üçün bir-birlərindən 10-15 metr aralı olmaq şərtilə yerlərini dəyişirlər. Yerişəndən, boyundan tam tanınmamaq üçün komanda üzvləri çox sıx, topa şəkildə hərəkət edirlər. Rəqib komandanın “yurd”una çatdıqda kimin basdırıldığını tapmaq üçün “Çoban baba, fit ver!”, deyə ondan yalnız fit çalmasını tələb edirlər. Yapıncının altında basdırılan da fit çalır. Fit çalmağı bir neçə dəfə təkrar tələb etmək olar. Hansı komanda basdırılanın fit verməyindən tanısə, adını düzgün söyləsə, həmin komanda qalib hesab edilir.

Südlü sülük (sümük)

Bu oyun da yaylım vaxtı, gecə aydınlıq olanda oynanılır. İştirakçılar hamısı bir komanda şəklində olur. Oyunu oynamaq üçün təxminən ovucun içi boyda bir sümük tapılmalıdır. İlk öncə həmin sümük komandanın razılığı ilə ixtiyari bir nəfərə verilir. Qalan iştirakçıların hamısı üzlərini çevirərək gözlərini yumurlar. Sümük əlində olan iştirakçı onun hara atmağını iştirakçılardan heç kəsin görməyəcəyinə əmin olmalıdır. Ona görə də iştirakçıları nəzarətdə saxlayır. Sonra əlindəki sümüyü var gücü ilə kənara tullayır və iştirakçılardan gözlərini açıb sümüyü axtarmalarını istəyir. Axtarılan əşya gec tapılırsa, sümüyü atan onun istiqamətini göstərməklə özü də axtarışa qoşula bilər. Sümüyü kim tapsa qalib olur və onu atmaq hüququ qazanır.

Ard ağacı

Bu oyun gündüz oynanılır. Tərəkəmə çobanlarının ən çox sevdiyi oyundur. Ona görə ki, bu oyun zamanı hər kəsin uzununa tullanmaq və əl ağacı ilə uzaqdan hədəfi vurmaq bacarığı ortaya çıxır. Burada da iştirakçılar hamısı bir komanda şəklində olur. Bir nəfər hamının əl ağacını əlinə alır. Üzü istiqamətində düz tutaraq arxasına atır. Arxaya düz istiqamətdə

düşən əl ağaclarının sahibləri öz çomaqlarını götürüb gözləyirlər. Bu həm də onların əl ağaclarının növbəti mərhələdə ilkin yer tutmalarına əsasdır. Düz düşən əl ağaclarına perpendikulyar düşən əl ağacları yığılaraq təzədən atılır. Əgər ağaclardan yenə hansınısa düz istiqamətə düşməyəni varsa proses yenidən təkrar olunur. Sonra əvvəlki prosesdə ilkin götürülən əl ağacları hər birinin arası bir ayaq boyu (təxminən 20-25 sm) olmaqla ard-arda köndələn yerə düzülür. İştirakçıların sayı çoxdursa, əlbəttə məsafə uzanacaq. Və əl ağacı birinci olan iştirakçı həmin düzülmüş ağacların üstündən tullanır. Əsas şərt budur ki, bütün ağacları adlasın və ayağı sonuncu qoyulmuş əl ağacına toxunmasın. Bu mərhələni keçəndən sonra ayağının birini dizdən büküb əli ilə tutur və tək ayağı ilə ağacları adlayıb keçir. Ağacları toxunmaq olmaz. Bu mərhələni keçdikdən sonra o, artıq növbəti mərhələyə keçmək hüququ qazanır. Bu iki mərhələnin hər hansısa qaydanı pozsa onun əl ağacı götürülüb ən axırda qoyulur. Beləliklə, iştirakçılar hamısı bir-bir bu mərhələləri keçirlər. Keçə bilməyən, sona qalan iştirakçının ağacı hədəf kimi dik yerə basdırılır. Hədəf kimi basdırılan əl ağacından hərəsinin arası bir addım olmaqla iştirakçıların sayı qədər mərə (Mərə - torpağın üstündə təxminən bir yumurta yerləşən kiçik çala) qazılır. İştirakçılar hədəf əl ağacından uzaqda sonuncu mərədən öz əl ağaclarını atmaqla hədəfi vurmalıdır. Hədəf olan əl ağacının sahibi isə hədəfin yaxınlığında durub gözləməlidir. Kim hədəfi vursa, o, sərbəst gedib özünün və başqalarının əl ağaclarını yığıb gətirə bilər. Hədəfi vurmamanın adlamadığı (yəni vura bilmədiyi; əgər birinci mərəni vurmayıbsa ondan hədəfə doğru keçə bilməz) mərədən irəli keçmək hüququ olmasa da hədəf olan ağacın sahibini cıratmaq məqsədilə ya atdığı ağacı gətirməyə cəhd etdikdə, ya da adlamadığı mərəni keçdikdə hədəf sahibi ona əlini toxundursa, həmin qayda pozan hədəfçini əvəz edir. Əgər hədəfi heç kəs vura bilməsə hamı öz əl ağacını götürüb adlamadığı hədəfdən geri keçməyə çalışmalıdır. Bu zaman geridə qalan hədəf sahibi olur.

Çoban andı

Bu oyunu ən çox yaşlı çobanlar cavan təcrübəsiz çobanları “tora salmaq”, “aldatmaq” üçün fikirləşiblər. Əl dəsmalı baş barmaqla şəhadət barmağın arasına yerləşdirilib ortası çökəldilir. Sonra həmin çökəkliyə kiçik bir saman çöpü qoyulur. Rəqib həmin saman çöpünü cəld diliylə götür-

məlidir. Kimin ki oyundan xəbəri var, dilinin çox cəld hərəkəti ilə saman çöpünü götürür ya da dilini çəkir. Ləng hərəkət edən dilini əlindəki dəsmalla tutub saxlayır. Sonra nə şərt deyilsə dili “tələyə düşən” çoban razılaşır. Razılaşmayınca dilini buraxmır. Şərtlər də əsasən: “Sürünü bu gün sən otaracaqsan, mən oturacam”, “Obaya gedib günorta yeməyini sən gətirəcəksən”, “Bu gün mənim ərzaq, su bağlamamı sən gəzdirəcəksən” və s. kimi olur.

Tərəkəmə mətbəxi

Şan-şan Tərəkəmə əhlinin bişirdiyi yemək növüdür. Bu bişinti mal vaxud qoyunun ağız südündən hazırlanır. Ağız südü (yenicə doğmuş heyvanın ilkin mərhələ südü) bir qədər un və şəkər tozu ilə qarışdırılıb isti sacın üzərinə yavaş-yavaş tökülür. Sacın ortasından tökülən süd ətrafa xətək şəkildə yayılır. Anındaca bişdiyindən sacın kənarlarına çatmır. Amma kənarları dilim-dilim, parça-parça olduğundan, həm də süd bişdikcə qabarcıqlar partlayıb deşiklər yaranır ona görə də adına şan-şan deyilir. Bədii ədəbiyyatda bu sözə rast gəlmək mümkündür.

Aşıqlər bağrını şan-şan eylərsən,
Gündə birin kəsib qurban eylərsən,
Hər qıya baxanda yüz qan eylərsən

Müşküldür dolanmaq, yağı, səninlə. (Q.Zakir).

Çəkib almaz kirpiyini

Bağrımı şan-şan elədin. (Aşıq Ələsgər).

Suluq - Bu yemək də ağız südündən hazırlanır. Quzu doğulduqdan sonra düşən plasentada (tərəkəmələr buna ətənə deyirlər) olan döl (embri-on) kisəsində yığılan baş suyu boşaldılır. Sonra kisə ayrılıb yuyulur, içəri-si ağız südü ilə doldurulur və közə basdırılır. Tam qızarıb bişdikdən sonra doğranıb süfrəyə verilir.

Qurut - yay vaxtı, yaylaqda süzmə qatıqdan indiki peçenye şəklində düzəldilib təmiz çit parçanın üstündə qurudulur. Sonra yenə bir çit parçadan olan torbaya yığılıb qışa saxlanılır. Lazım olanda həmin “peçenye”lərdən 5-10 dənə ilıq suda isladıb istifadə edərmişlər.

Qaxac – Mal və qoyun ətindən hazırlanır. Təzə kəsilmiş heyvanın əti hissələrə bölünür, duzlanır və asılaraq qapalı yerdə qurudulur. Əsasən qışda istifadə etmək məqsədi ilə edilirdi.

Umac – qış yeməyidir. Una müvafiq miqdarda su çilənərək əldə ovulur. Sonra xəlbirdə keçirilərək unu ayrılır. Hazır olan umaca lazımı qədər su tökülür, əvəlik qurusu, nanə, yarpız əlavə olunaraq bişirilir. Bacardıqca isti

icmək məsləhətdir. Müalicəvidir, soyuqdəymə zamanı, xüsusən bronxların müalicəsində istifadə olunur. Umacı hər kəs ova bilmir. Buna xüsusi bacarıq və səriştə lazımdır.

Qara ərİştə də - qış yeməyidir. Xəmir yoğrulur və nazik ərİştə kəsilir. lazımı qədər su tökülür, noxud, lobyə, əvəlik qurusu, nanə əlavə olaraq bişirilir. Zövqə görə istiot, duz əlavə olunur. Ən çox mədə, bağırsaq soyuqdəymələri zamanı istifadə olunur.

Südlü ərİştə - bu da ən səhər yeməyi rasionuna daxildir. Xəmir yoğrulur və nazik ərİştə kəsilir. Lazımı qədər süd əlavə olunur və bişirilir. Az miqdarda düyü də əlavə etmək olar.

Tutmac – sərinləşdirici yemək kimi yayda yeyilir. Xəmir yoğrulur və nazik ərİştə kəsilir. Lazımı qədər su əlavə olunur və bişirilir. Süfrəyə verildikdən sonra sarımsaqlı ya da zövqə görə sarımsaqsız təzə qatıq əlavə olunur.

Yarma aşı – buğdanın , düyünün yarmasından hazırlanır. Su yaxud da sülə bişirilir. Yarmanı buğdadan almaq üçün yarma daşından (kirkirə, əl dəyirmanı) istifadə olunur. İndi də həmin yarma daşlarından bəzi evlərdə saxlanılır və istifadə olunur.

Tərəkəmələr yağlı duzlayıb qursaqla (heyvanın mədəsinin 4 hissəsin-

dən biri) uzun müddət saxlaya bilirdilər.

Tərəkəmələr baş pendir hazırlamaq üçün bir şüşə bankaya qursaqdan bir hissə, duz, bir (turşu balaca olduqda iki) alça turşusu və bir çimdik dünyünyə kətana bağlayıb üstünə su töküüb bir müddət saxlayırlar. Sonra onun suyunu südə qarışdırıb pendir tuturlar. Sonradan həmin mayanı saxlamaq üçün onun suyu hazır pendirin duru suyu ilə əvəz olunur.

TƏRƏKƏMƏLƏRİN MÜDAFİƏ FƏNDLƏRİ

Bəlgə bağlamaq – Tərəkəmələr dava-dalaş zamanı özlərini müdafiə etmək üçün müxtəlif üsullardan istifadə edirlərmiş. Davaları da ən çox hallarda it üstündə, örüş üstündə olarmış. Əsas silahları da çomaq olub. Dava zamanı üst geyimini (kürk, arxalıq, yapıncı) cəld soyunaraq sol əllə boyun hissəsindən yapışib biləyinə dolayırlar. Sağ əllə də çomağı davaya sazlaydılar. Bəlgə dava zamanı rəqibin zərbəsini dəf etmək üçün “qalxan” rolunu oynayırdı.

Qoltuqdançıxma - Tərəkəmələrin əsas silahının çomaq olduğunu hamı bilir. Amma tərəkəmələrin “gizli silahı” da olarmış. Bu hər tərəkəmənin təxminən öz qolu uzunluğunda kiçik çomaq olurdu. Həmin çomağın yumru tərəfi qoltuğun altında, qalan hissəsi isə ya paltarın qolunda, ya da belindəki qurşağa taxılı vəziyyətdə üst geyiminin altında gəzdirmişlər. Kənar yerə, şəhər-bazara gedərkən mütləq özləri ilə aparardılar. Ekstremal vəziyyətdə çoxlarının gözləmədiyi anda həmin o “qoltuqdançıxma”dan istifadə edərdilər.

Qurd quyusu – qoyunun saxlandığı banıssanın (tövlə, halay) ətrafında bir neçə yerdə 2,5 – 3 metr dərinliyində quyu qazılır. Quyunun içərisinə ucu iti yonulmuş 8-10 ədəd çubuq basdırılır. Üstünü çır-çırpı ilə “bəzəyib” nazik torpaqla örtülür. Qoyun ətinə xoşlayan yırtıcılar ova gələrkən arzularına çatmadan bu tələlərin qurbanı olardı.

TƏRƏKƏMƏ TƏBABƏTİ

- Bədənin əzilmiş nayihəsinə təzə kəsilmiş heyvanın qursağını qoymaq faydalıdır.

- Yel xəstəliyində, sətəlcəm vaxtı təzə kəsilmiş heyvanın dərisinin içərisinə balı sürtüb xəstəni onunla bükərdilər. Bu bədəni olduqca istilədir və tərlədir.
- Torpaqda bir çuxur qazıb (təxminən iki ayağın dizə qədər yerləşdiyi ölçüdə) oraya ot tayasının qarşısına tökülən otun xırdasından, ovuntusundan (tərəkəmələr əncər deyirlər), çiçəklərin qurusundan töküb çuxur dolana qədər qaynar su tökərdilər. Soyuqdəyməsi olan ayaqlarını ora sallayıb üstünü örtərmiş və xəstəliyi keçərmiş. Bu müalicə üsulu “əncərə girmək” adlanır.

TƏRƏKƏMƏ BİLİK OLİMPIADASI

Tərəkəmə marşrutları, obaları və yurdlarının öyrənilməsi, mühafizəsi və təbliği dünya irsinin inkişafına və davamlılığına imkan yaradır. Bu mənada Tərəkəmə Olimpiadasının ideyası tərəkəmə həyat tərzini ilə bağlı bilikləri yoxlamaq və möhkəmləndirməkdir. Olimpiadada yerli və xarici olmaqla istənilən maraqlı şəxslər iştirak edə bilər. Aşağı yaş həddi 10 yaşıdır, yuxarı yaş həddi yoxdur.

Jüri 9 nəfərdən ibarət olmaqla Gəgəli bələdiyyəsi, Gəgəli ağsaqqalları və folklor mütəxəssisləri içərisindən seçilir. Olimpiadada test formatında onlayn olaraq 20 sual verilir. Ən azı 15 suala düzgün cavab verən iştirakçılar təqdimat mərhələsinə qatılırlar. Suallar cavablandırılmaq üçün bir neçə gün açıq olur. Təqdimat mərhələsində tərəkəmə həyat tərzini ilə bağlı esselər qəbul edilir. Gəgəli ağsaqqallarının təşəbbüsü ilə Gəgəli bələdiyyəsi 23 noyabr tarixində Birinci Gəgəli Tərəkəmə Bilik Olimpiadası keçirilmişdir. Olimpiada Gəgəli kəndində “Tərəkəmə yurdu” folklor turizmi meydanında baş tutmuşdur. Olimpiadaya bütün maraqlı qrupları dəvət edilmişdir. Olimpiadanı birinci üç yerdə bitirənlər diplom və dəyərli hədiyyələrlə mükafatlandırılmışdır. Bundan başqa bütün iştirakçılara iştirakçı sertifikatı və Gəgəli məhsullarından ibarət hədiyyə paketi verilmişdir.

TƏRƏKƏMƏ YURDUNA SƏYAHƏT TURU

Tur Bakı və ya digər şəhərlərdən başlanır. Avtobusla Gəgəli kəndinə gəlinir. Əvvəlcə kəndin girişində yerləşən Şəhidlər xiyabanı ziyarət olunur. İştirakçılara xiyaban və kəndin şəhidləri barədə məlumat verilir. Sonra iştirakçılar tərəkəmə yurduna gəlir. Burada onlara Tərəkəmə həyat tərzini və folkloru, Nərgizava abidəsi haqqında məlumat verilir. Çoban tur iştirakçılarının qoyunun saxlanması qaydaları haqqında məlumat verir. Dərə bulağına qədər qoyun otarılır. Uzun ata türbəsi də daxil olmaqla Qərib yalı yamacındakı toponimlər haqqında məlumat verilir, hekayəsi danışılır. Dərə bulaqdan su götürən qrup yurda döndür. Nəhərdən sonra iştirakçılar kənd sakinləri ilə birlikdə Çilingağac oyunu oynayırlar. Turdan məqsəd iştirakçıların tərəkəmə həyat tərzini və yerində tanış olması, sakit mühitdə yürüş etmək, qədim oyunları oynamaq, kənd sakinləri ilə təmasda olmaqdır.

07.30 - Gənclik metrostansiyası qarşısından avtobus yola düşür.

10.00 - Gəgəli kəndinin şəhidlər xiyabanı

11.00 - Tərəkəmə həyat tərzini və bağlı məlumatlandırma

12.00 - Dərə bulağına qədər heyvan otarılması, əyani məlumatlandırma

14.00 - Tərəkəmə yurdu folklor turizmi məkanında nahar

15.00 - Çilingağac oyunu yarışı

18.00 - Bakıya qayıtmaq

Bələdçi - tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fəriz Xəlilli

Hədiyyələr müxtəlif kitablar olacaq.

Qiyməti - 30 manat

Daxildir: rahat avtobus, nahar, bələdçi, fotoqraf, hədiyyələr, çay süfrəsi

Qeyd: səhər yeməyi tur iştirakçıların özünə aiddir.

AĞSU ARXEOLoji TURİZM TURU

Tur Bakı və ya digər şəhərlərdən başlanır. Avtobusla Ağsu şəhərinə gəlinir. Ağsuda Şeyx Dursun türbəsi və Şıxməzid xanəgahı abidələrinə. Sonra Orta əsr Ağsu şəhəri Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğuna gəlinir, şəhər və oradakı abidələr haqqında məlumat verilir. Baş meydanda arxeoloji turizm üçün ayrılmış qazıntı sahəsində tur iştirakçıları qazıntıya qoşulurlar. Sonra qrup Gəgəli kəndinə gəlir. Onlara Tərəkəmə yurdu folklor turizmi məkanı və Nərgizava arxeoloji tapıntıları haqqında məlumat verilir. Müxtəlif folklor nümunələri ilə tanışlıq olur. Qrup buradan Bakı şəhərinə yola düşür. Turdan məqsəd iştirakçıların arxeoloji qazıntılarla təmas halında olması və arxeoloji qalıqlarla yerindəcə tanış olmasıdır.

07.30 - Gənclik metrostansiyası qarşısından avtobus yola düşür.

10.00 - Ağsu şəhəri abidələri: Şeyx Dursun türbəsi, Şıxməzid xanəgahı

11.00 - Orta əsr Ağsu şəhəri Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunda arxeoloji qazıntının başlaması

13.00 - Orta əsr Ağsu şəhəri Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu abidələri ilə tanışlıq

14.30 - Tərəkəmə yurdu folklor turizmi məkanında nahar

15.30 - Nərgizava arxeoloji tapıntıları və tərəkəmə folklor nümunələri ilə tanışlıq

18.00 - Bakıya qayıtmaq

Bələdçi - tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli

Hədiyyələr müxtəlif kitablar olacaq.

Qiyəti - 35 manat

Daxildir: rahat avtobus, nahar, bələdçi, fotoqraf, hədiyyələr, çay süfrəsi

Qeyd: şəhər yeməyi tur iştirakçılarının özünə aiddir.

“İPƏK YOLU” TARİXİ YOLLARDA YÜRÜŞ TURU

Tur Bakı və ya digər şəhərlərdən başlanır. Avtobusla Şamaxı şəhərinə gəlinir. Şamaxıda Cümə məscidi, Şahxəndan türbəsi və Yeddi Günbəz türbə kompleksinə baxılır. Sonra Kələxana türbələr kompleksinə gəlinir, türbələr və arxeoloji tədqiqatın nəticələri haqqında məlumat verilir. Kələxana kəndindən Gəgəli kəndinə qədər piyada hərəkət edən tur iştirakçılarına tarixi İpək yolu və Şamaxı-Ağsu hissəsi haqqında danışılır. Ortabulaq yolundan təbiət mənzərəsi ilə qrup Gəgəli kəndinə gəlir. Burada Tərəkəmə yurdu folklor turizmi məkanında nahar edilir, müxtəlif folklor nümunələri ilə tanışlıq olur. Qrup buradan Bakı şəhərinə yola düşür. Turdan məqsəd iştirakçıların qədim İpək yolunu təfəkkür eləməsi və yol boyunca maddi-mənəvi irs nümunələri tanış olmasıdır.

07.30 - Gənclik metrostansiyası qarşısından avtobus yola düşür.

10.00 - Şamaxı şəhəri abidələri: Cümə məscidi, Şahxəndan, Yeddi günbəz

11.00 - Kələxana türbələri və arxeoloji qazıntı sahəsi

12.00 - İpək yolu boyunca yürüşün başlanması

14.30 - Tərəkəmə yurdu folklor turizmi məkanında nahar

15.30 - Folklor nümunələri ilə tanışlıq

18.00 - Bakıya qayıtmaq

Bələdçi - tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fəriz Xəlilli

Hədiyyələr müxtəlif kitablar olacaq.

Qiyməti - 35 manat

Daxildir: rahat avtobus, nahar, bələdçi, fotoqraf, hədiyyələr, çay süfrəsi

Qeyd: səhər yeməyi tur iştirakçılarının özünə aiddir.

TƏRƏKƏMƏ YURDU

FOLKLOR TURİZMİ MƏKANI

Hazırlayan: Dr. Fəriz Xəlilli

Bakı - 2023

Mətbəənin direktoru – Fuad HÜSEYNOV
Texniki redaktor – Azər RƏSULOV
Texniki korrektor – Təranə RƏHİMOVA
Səhifələnmə – Günel ƏSƏDOVA
Çap – Oktay YUSİFOV
Cild – Gövhər NURULLAYEVA
– İlhamə MİKAYİLOVA

*Kitab “AFPoligrafAF” mətbəəsində hazır diapozitivlərdən
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.*

afpoligraf@mail.ru | Tel.: +994 (12) 510 96 74
afpoligraf@gmail.com | Mob.: +994 (50) 405 96 74

Yığılmağa verilmişdir: 15.11.2023
Çapa imzalanmışdır: 20.11.2023
Qarnitura: Abel Pro, Times New Roman, Cinzel
Şərti çap vərəqi: 3
Formatı: 64x90 ¹/₁₆
Tiraj: 500